



—  
Верховний  
Суд

ОГЛЯД  
судової практики  
Касаційного господарського  
суду у складі Верховного Суду  
(актуальна практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР,  
за період з 01.05.2023 до 31.05.2023

## Зміст

<b>1. Справи про банкрутство</b>	<b>5</b>
1.1. Особливості перегляду за нововиявленими обставинами ухвал господарського суду, постановлених за результатами розгляду заяв з вимогами кредиторів за наявності такого, що набрало законної сили судового рішення, яким було підтверджено грошове зобов'язання боржника	5
1.2. Особливості касаційного оскарження судових рішень про розподіл витрат у справах про банкрутство	8
1.3. Щодо ефективності обраного позивачем способу захисту своїх прав / інтересів, якщо позов про визнання недійсним аукціону у межах справи про банкрутство не спрямований на повторний продаж майна за більш високою ціною	11
1.4. Зобов'язання за векселем як безспірна підстава для відкриття провадження у справі про банкрутство	14
1.5. Закриття провадження на підставі пункту 8 частини першої статті 90 КУзПБ	16
<b>2. Справи щодо захисту прав інтелектуальної власності, а також пов'язаних з антимонопольним та конкурентним законодавством</b>	<b>18</b>
2.1. Ключові, вагомі і визначальні питання, що підлягають з'ясуванню для розгляду справ за позовом особи, якій на підставі ліцензійного договору належить виключне право на використання твору, про припинення дій, що порушують авторське право, зокрема справ про заборону використання твору, зазначеними позивачем способами	18
2.2. Обставини, які необхідно встановити для висновку про контрафактність твору	19
2.3. Щодо строків тривалості розслідування у справах про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, зокрема якщо таке порушення полягало у спотворенні результатів торгів, у контексті дотримання прав учасників	21
<b>3. Справи щодо корпоративних спорів, корпоративних прав</b>	<b>25</b>
3.1. Недостатність посилань позивача (акціонера) в обґрунтування позовних вимог про визнання недійсними рішень органів акціонерного товариства на порушення його корпоративних прав на участь в управлінні товариством, які мають абстрактний та загальний характер	25
3.2. Щодо обов'язку обслуговуючого кооперативу повідомляти асоційованого члена кооперативу про проведення загальних зборів	29
3.3. Щодо складу учасників спору про захист права на частку у складеному капіталі фермерського господарства	32
3.4. Можливість залучення спадкоємця як правонаступника у разі відсутності	

у нього свідоцтва на спадщину	35
3.5. Відповідальність директора товариства за правильність нарахування та виплату собі заробітної плати	37
<b>4. Справи щодо земельних відносин та права власності</b>	39
4.1. Недоведеність передбаченого частиною другою статті 651 ЦК України істотного порушення договору оренди земельної ділянки як підстави для його розірвання	39
<b>5. Справи у спорах, що виникають із правочинів, зокрема договорів</b>	42
5.1. Визнання виконаного/частково виконаного договору недійсним як спосіб захисту цивільних прав	42
5.2. Необхідність надання належної правової оцінки відповідності обставин, якими обґрунтовано позов, критеріям, визначеним частиною другою статті 652 ЦК України, для розірвання договору у зв'язку з істотною зміною обставин за рішенням суду	46
<b>6. Справи у інших спорах, що виникають із господарських правовідносин</b>	49
6.1. Підстави списання заборгованості підприємств оборонно-промислового комплексу	49
6.2. Розгляд судом кредиторських вимог у разі ухилення ліквідаційної комісії від виконання цього обов'язку	52
<b>7. Процесуальні питання</b>	55
7.1. Порядок вручення викликів, повідомлень та судових рішень іноземним юридичним особам, зокрема таким, які мають місцезнаходження у Польщі, наслідки невиконання позивачем вимог ухвали суду щодо перекладу документів	55
7.2. Забезпечення позову шляхом зупинення стягнення на підставі виконавчого напису нотаріуса та встановлення заборони на здійснення виконавчих дій у справі за позовом про визнання таким, що не підлягає виконанню, виконавчого напису	58

## Перелік уживаних скорочень

АМКУ	– Антимонопольний комітет України
АТ	– акціонерне товариство
ВП ВС	– Велика Палата Верховного Суду
ВС	– Верховний Суд
ГК України	– Господарський кодекс України
ГПК України	– Господарський процесуальний кодекс України
ДП	– державне підприємство
ЄДР	– Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань
ЖБК	– житлово-будівельний кооператив
ЗАТ	– закрите акціонерне товариство
КМУ	– Кабінет Міністрів України
КГС ВС	– Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду
КУзПБ	– Кодекс України з процедур банкрутства
КНП	– комунальне некомерційне підприємство
НВК	– науково-виробнича компанія
ОП КГС ВС	– об'єднана палата Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду
ОК	– обслуговуючий кооператив
ПФ	– приватна фірма
ПрАТ	– приватне акціонерне товариство
ПМП	– приватне мале підприємство
ПП	– приватне підприємство
ПАТ	– публічне акціонерне товариство
ТОВ	– товариство з обмеженою відповідальністю
ЦК України	– Цивільний кодекс України
ЦПК України	– Цивільний процесуальний кодекс України
ФГ	– фермерське господарство
ФДМУ	– Фонд державного майна України

## 1. Справи про банкрутство

1.1. Особливості перегляду за нововиявленими обставинами ухвал господарського суду, постановлених за результатами розгляду заяв з вимогами кредиторів за наявності такого, що набрало законної сили судового рішення, яким було підтверджено грошове зобов'язання боржника

У разі коли під час розгляду заяви про перегляд за нововиявленими обставинами ухвал(и) за результатами розгляду заяв з вимогами кредиторів господарським судом встановлені нововиявлені обставини, які істотно впливають на оцінку обґрунтованості вимог іншого кредитора до боржника, зокрема спростовують існування грошового зобов'язання боржника перед іншим кредитором, наявність такого, що набрало законної сили, судового рішення, яким було підтверджено грошове зобов'язання боржника перед таким кредитором, оцінюється судом в сукупності з іншими доказами з урахуванням нововиявлених обставин і само по собі не може бути підставою для відмови у задоволенні заяви про перегляд за нововиявленими обставинами ухвал(и) за результатами розгляду заяв з вимогами кредиторів

ВС у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС ВС розглянув у відкритому судовому засіданні касаційну скаргу ОСОБА\_1 у справі за заявою ТОВ «Фруктовий світ Україна» до ТОВ «Фруктовий світ» про банкрутство.

### ОБСТАВИНИ СПРАВИ

04.01.2021 кредитор ТОВ "Фруктовий світ" ОСОБА\_1 звернувся до суду із заявою про перегляд ухвал Господарського суду Дніпропетровської області від 13.12.2018 у справі № 904/10560/17 за нововиявленими обставинами, в якій заявник просив:

ухвалу Господарського суду Дніпропетровської області від 13.12.2018 про визнання грошових вимог ПМП до ТОВ у розмірі 3 524,00 грн (1 черга задоволення вимог кредиторів), 75 268 916,27 грн (4 черга задоволення вимог кредиторів) – переглянути за нововиявленими обставинами та скасувати;

ухвалу Господарського суду Дніпропетровської області від 13.12.2018 за результатами попереднього засідання в частині включення до реєстру вимог кредиторів у справі про банкрутство ТОВ грошових вимог ПМП – 3 524,00 грн (1 черга задоволення вимог кредиторів), 75 268 916,27 грн (4 черга задоволення вимог кредиторів) – переглянути за нововиявленими обставинами та скасувати в частині включення до реєстру вимог кредиторів грошових вимог ПМП «БІЗНЕС-ТРЕЙДІНГ» – 3 524,00 грн (1 черга), 75 268 916,27 грн (4 черга).

Заява про перегляд за нововиявленими обставинами мотивована тим, що:

рішенням Господарського суду Дніпропетровської області від 28.07.2021 у справі № 904/10560/17 визнано недійсним договір про переведення боргу № 1 від 20.01.2016, укладений між ТОВ «Ерса Союз» (кредитор), STOUT AGRO & OIL LP (первісний боржник) та ТОВ «Фруктовий світ» (новий боржник). Визнано недійсним договір про переведення боргу № 2 від 20.01.2016, укладений між ТОВ «Ерса Союз»

(кредитор), STOUT AGRO & OIL LP (первісний боржник) та ТОВ «Фруктовий світ» (новий боржник).

ТОВ «Фруктовий світ» (боржник) до моменту прийняття на себе зобов'язань за договором про переведення боргу №1 від 20.01.2016 та договором про переведення боргу № 2 від 20.01.2016 не мало жодного відношення до контрактів.

Ухвалою Господарського суду Дніпропетровської області від 14.06.2022 у цій справі заяву ОСОБА\_1 про перегляд ухвал Господарського суду Дніпропетровської області від 13.12.2018 у справі № 904/10560/17 за нововиявленими обставинами задоволено; скасовано ухвалу Господарського суду Дніпропетровської області від 13.12.2018 у справі № 904/10560/17 за результатами розгляду грошових вимог ПМП. Ухвалено нове рішення, яким грошові вимоги ПМП на суму 3 524,00 грн (судовий збір), 75 268 916,27 грн – відхилено; скасовано ухвалу Господарського суду Дніпропетровської області від 13.12.2018 у справі № 904/10560/17 за результатами попереднього засідання в частині затвердження реєстру вимог кредиторів у справі про банкрутство ТОВ щодо вимог ПМП на суму 3 524,00 грн (1 черга), 75 268 916,27 грн (4 черга) шляхом виключення їх з реєстру вимог кредиторів.

Ухвала місцевого господарського суду мотивована тим, що ПМП набуло статусу кредитора ТОВ за грошовими вимогами, які випливають із контрактів, на підставі договорів про переведення боргу № 1 та № 2, які визнані недійсними рішенням Господарського суду Дніпропетровської області від 28.07.2021 у справі № 904/10560/17.

Постановою Центрального апеляційного господарського суду від 01.09.2022 апеляційну скаргу ПМП задоволено; ухвалу Господарського суду Дніпропетровської області від 14.06.2022 у справі № 904/10560/17 скасовано; у задоволенні заяви ОСОБА\_1 про перегляд ухвал Господарського суду Дніпропетровської області від 13.12.2018 у справі № 904/10560/17 за нововиявленими обставинами – відмовлено; ухвалу Господарського суду Дніпропетровської області від 13.12.2018 у справі № 904/10560/17 за результатами розгляду грошових вимог ПМП залишено без змін; ухвалу Господарського суду Дніпропетровської області від 13.12.2018 у справі № 904/10560/17 за результатами попереднього засідання в частині затвердження реєстру вимог кредиторів у справі про банкрутство ТОВ щодо вимог ПМП на суму 3 524,00 грн (1 черга), 75 268 916,27 грн (4 черга) залишено без змін.

Постанова мотивована неправильним застосуванням судом першої інстанції у цій справі положень статей 320, 321, 325 ГПК України в частині перегляду за нововиявленими обставинами ухвали господарського суду від 13.12.2018 за результатами розгляду грошових вимог ПМП та ухвали господарського суду від 13.12.2018 за результатами попереднього засідання в частині затвердження реєстру вимог кредиторів у справі про банкрутство ТОВ щодо вимог ПМП на суму 3 524,00 грн (1 черга), 75 268 916,27 грн (4 черга).

### ОЦІНКА СУДУ

Відповідно до частини другої статті 315 ГПК України у постанові палати, об'єднаної палати, ВП ВС має міститися висновок про те, як саме повинна застосуватися норма права, із застосуванням якої не погодилася колегія суддів,

палата, об'єднана палата, що передала справу на розгляд палати, об'єднаної палати, ВП ВС.

ВС, як було зазначено, не знайшов підстав для відступу від висновків щодо застосування норми права у подібних правовідносинах та, відповідно, їх уточнення.

Водночас ВС у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС ВС, виконуючи функцію забезпечення єдності та сталості судової практики, зважаючи на значення процедур розгляду та визнання вимог кредиторів у справі про банкрутство як одного з ключових її елементів, визнав за необхідне сформулювати такі висновки про застосування норм права.

Кредитор у справі про банкрутство в порядку, строки та з підстав, встановлених главою 3 розділу IV ГПК України «Перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами» (у цій справі – з підстави, визначеної пунктом 1 частини другої статті 320 ГПК України), наділений правом подати до відповідного господарського суду заяву про перегляд за нововиявленими обставинами ухвал(и) за результатами розгляду заяв з вимогами конкурсних кредиторів.

Господарський суд, який переглядає з підстави, визначеної пунктом 1 частини другої статті 320 ГПК України (що є відмінною від підстави, визначеної пунктом 3 частини другої статті 320 ГПК України), за нововиявленими обставинами судові рішення у справі про банкрутство, зокрема ухвали за результатами розгляду заяв з вимогами конкурсних кредиторів, у процесі такого перегляду встановлює наявність чи відсутність нововиявлених обставин, оцінює їх істотність для правильного вирішення спору і вплив на юридичну оцінку обставин, здійснену судом у судовому рішенні, що переглядається.

У разі коли під час розгляду заяви про перегляд за нововиявленими обставинами ухвал(и) за результатами розгляду заяв з вимогами кредиторів господарським судом встановлені нововиявлені обставини, які істотно впливають на оцінку обґрунтованості вимог іншого кредитора до боржника, зокрема спростовують існування грошового зобов'язання боржника перед іншим кредитором, наявність такого, що набрало законної сили, судового рішення, яким було підтверджено грошове зобов'язання боржника перед таким кредитором, оцінюється судом в сукупності з іншими доказами з урахуванням нововиявлених обставин і само по собі не може бути підставою для відмови у задоволенні заяви про перегляд за нововиявленими обставинами ухвал(и) за результатами розгляду заяв з вимогами кредиторів.

ВС задовольнив касаційну скаргу частково, скасував постанову Центрального апеляційного господарського суду від 01.09.2022 у справі № 904/10560/17, а ухвалу Господарського суду Дніпропетровської області від 14.06.2022 у справі № 904/10560/17 залишив у силі.

Детальніше з текстом постанови ВС у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС ВС від 15.03.2023 у справі № 904/10560/17 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110997948>.



## 1.2. Особливості касаційного оскарження судових рішень про розподіл витрат у справах про банкрутство

Можливість касаційного оскарження додаткової постанови про розподіл витрат на професійну правничу допомогу, ухвалені внаслідок прийняття постанови за результатом апеляційного перегляду ухвали суду першої інстанції, якою розглянуто скаргу на дії арбітражного керуючого, постановленої у межах справи про банкрутство, не передбачена частиною третьою статті 9 КУзПБ

ВС у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС ВС розглянув у відкритому судовому засіданні касаційну скаргу ТОВ «Аудиторська компанія «Гапоненко Роман і партнери» у справі № 910/18250/16 за заявою ТОВ «Київоздоббуд», ТОВ «Основа» до ПрАТ «Індбуд» про банкрутство.

### ОБСТАВИНИ СПРАВИ

У березні 2021 року до Господарського суду міста Києва надійшла скарга ТОВ «Основа» на дії та бездіяльність ліквідатора банкрута – арбітражного керуючого Корольова В. В.

12.01.2022 ухвалою Господарського суду міста Києва у справі № 910/18250/16, зокрема, відмовлено в задоволенні скарги ТОВ «Основа» на дії та бездіяльність ліквідатора ПАТ – арбітражного керуючого Корольова В. В.

07.09.2022 постановою Північного апеляційного господарського суду у цій справі апеляційну скаргу ТОВ «Аудиторська компанія «Гапоненко Роман і партнери» залишено без задоволення. Ухвалу Господарського суду міста Києва від 12.01.2022 залишено без змін.

13.09.2022 арбітражний керуючий Корольов В. В. звернувся до суду апеляційної інстанції із заявою про винесення додаткового рішення у справі № 910/18250/16, у якій просив стягнути з ТОВ «АК «Гапоненко Роман і партнери» на свою користь судові витрати на професійну правничу допомогу в суді апеляційної інстанції у розмірі 70 000 грн. Заява обґрунтована тим, що 24.05.2021 між арбітражним керуючим Корольовим В. В. та адвокатом Іванченко А. В. укладено договір про надання правничої допомоги, за умовами якого адвокат бере на себе зобов'язання надавати правову (правничу) допомогу у справі № 910/18250/16 за скаргою представника ТОВ «Основа» – адвоката Гапоненка Р. І. про визнання незаконними дій та бездіяльності ліквідатора; за надання правової допомоги клієнт зобов'язується виплатити адвокату гонорар, сума якого узгоджується за згодою сторін та підтверджується актами виконаних робіт.

Справа слухалася неодноразово.

30.11.2022 постановою ВС у справі № 910/18250/16 додаткову постанову Північного апеляційного господарського суду від 28.09.2022 скасовано. Справу № 910/18250/16 у скасованій частині направлено на новий розгляд до Північного апеляційного господарського суду.



ВС зазначив, що, вирішуючи питання про розподіл судових витрат на професійну правничу допомогу, суд апеляційної інстанції не надав жодної оцінки та не прийняв відповідного рішення в частині, що стосуються вимог арбітражного керуючого щодо стягнення витрат на професійну правничу допомогу за участь адвоката у судових засіданнях Північного апеляційного господарського суду (25.08.2022, 07.09.2022) у сумі 6 000 грн. Також ВС зауважив, що суд апеляційної інстанції дійшов висновку, що заявлений до стягнення розмір витрат на правничу допомогу з огляду на критерій розумності та співрозмірності порівняно з ринковими цінами адвокатських послуг є завищеним, тому до стягнення підлягають витрати на правничу правову допомогу у розмірі 12 000 грн. Однак, дійшовши вказаного висновку, апеляційний суд не звернув уваги, що за змістом частини п'ятої статті 126 ГПК України суд може зменшити розмір витрат на професійну правничу допомогу адвоката, які підлягають розподілу між сторонами, лише за клопотанням іншої сторони. Суд касаційної інстанції, крім того, наголосив, що судом апеляційної інстанції не було встановлено, чи містять заперечення ТОВ «АК «Гапоненко Роман і партнери» аргументи щодо зменшення розміру витрат арбітражного керуючого Корольова В. В. на професійну правничу допомогу адвоката.

23.01.2023 постановою Північного апеляційного господарського суду у справі № 910/18250/16 заяву ліквідатора ПАТ «Індбуд» – арбітражного керуючого Корольова В. В. задоволено частково. Стягнуто з ТОВ «АК «Гапоненко Роман і партнери» на користь арбітражного керуючого Корольова В. В. судові витрати на професійну правничу допомогу в розмірі 42 000 грн. В іншій частині заяви відмовлено.

### ОЦІНКА СУДУ

Відповідно до частини першої статті 9 КУзПБ ухвали господарського суду, постановлені у справі про банкрутство за результатами розгляду господарським судом заяв, клопотань та скарг, а також постанова про визнання боржника банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури можуть бути оскаржені в порядку, встановленому ГПК України, з урахуванням особливостей, передбачених цим Кодексом.

Частиною третьою статті 9 КУзПБ (в редакції, чинній на момент прийняття судом апеляційної інстанції оскаржуваної постанови та подання касаційної скарги) передбачено, що у касаційному порядку не підлягають оскарженню постанови апеляційного господарського суду, прийняті за результатами перегляду судових рішень, крім: ухвали про відкриття провадження у справі про банкрутство, ухвали за результатами розгляду грошових вимог кредиторів, ухвали про закриття провадження у справі про банкрутство, а також постанови про визнання боржника банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури.

Наведений в частині третій статті 9 КУзПБ перелік судових рішень, що підлягають касаційному оскарженню, є вичерпним, і тому подання касаційних

скарг на інші судові рішення (тобто відсутні у зазначеному переліку) виключає можливість здійснення касаційного провадження за такими скаргами (висновок судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС ВС у постанові від 20.05.2021 у справі № 922/3369/19).

Зазначене відповідає загально визнаному положенню про дію процесуальних норм у часі, згідно з яким незалежно від часу відкриття провадження у справі, при здійсненні процесуальних дій застосовується той процесуальний закон, який діє на момент здійснення таких дій (частина третя статті 3 ГПК України).

Вичерпний перелік судових рішень, які можуть бути оскаржені до касаційного суду, жодним чином не є обмеженням доступу особи до процесу правосуддя чи перепорою в отриманні судового захисту, оскільки встановлення законодавцем «розумних обмежень» у праві на звернення до касаційного суду викликане виключно особливим статусом ВС, розгляд скарг яким покликаний забезпечувати сталість судової практики, а не можливість проведення «розгляду заради розгляду».

У цій справі первісним судовим рішенням була ухвала (залишена без змін постановою апеляційного господарського суду), прийнята за результатом розгляду скарги на дії арбітражного керуючого (перша група судових рішень за висновком ВП ВС від 18.02.2020 у справі № 918/335/17), можливість оскарження якої у касаційному порядку не передбачена частиною третьою статті 9 КУзПБ.

Додаткова постанова суду апеляційної інстанції про розподіл судових витрат на правничу допомогу за розгляд справи в суді апеляційної інстанції є похідним судовим актом та невід'ємною частиною первісного судового рішення.

За пунктом 1 частини першої статті 293 ГПК України суд касаційної інстанції відмовляє у відкритті касаційного провадження у справі, якщо касаційну скаргу подано на судові рішення, що не підлягає касаційному оскарженню.

Ураховуючи викладене, ВС дійшов висновку, що у такому випадку можливість касаційного оскарження додаткового судового рішення про розподіл витрат на професійну правничу допомогу, ухваленого внаслідок прийняття первісного судового рішення, яким розглянуто скаргу на дії арбітражного керуючого, постановленого у межах справи про банкрутство, не передбачена частиною третьою статті 9 КУзПБ, а отже, є таким судовим рішенням, що не підлягає касаційному оскарженню відповідно до пункту 1 частини першої статті 293 ГПК України.

ВС зазначив, що положення статей 287 та 296 ГПК України не передбачають закриття касаційного провадження з наведених підстав, однак у цьому випадку суд касаційної інстанції буде діяти не як «суд, встановлений законом» в розумінні статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та прецедентної практики ЄСПЛ.

Ураховуючи наведене, ВС виснував про необхідність закриття касаційного провадження за касаційною скаргою ТОВ «АК «Гапоненко Роман і партнери»

на постанову Північного апеляційного господарського суду від 23.01.2023 у справі № 910/18250/16.

Детальніше з текстом ухвали ВС у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС ВС від 24.05.2023 у справі № 910/18250/16 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111121922>.



### 1.3. Щодо ефективності обраного позивачем способу захисту своїх прав / інтересів, якщо позов про визнання недійсним аукціону у межах справи про банкрутство не спрямований на повторний продаж майна за більш високою ціною

У цій справі реальним є спір щодо суміжного землекористування, який має бути спрямований на зменшення земельної ділянки боржника для визначення у майбутньому режиму та розміру користування позивачем земельною ділянкою (ділянками), що розташована (розташовані) під набутою позивачем нерухомістю і необхідна для її обслуговування. Тобто мета позивача докорінно відрізняється від отримання у межах процедури банкрутства найбільшої ціни під час продажу включеного до ліквідаційної маси майна боржника. Подання у цій справі позову про визнання недійсними результатів аукціону не матиме наслідком ефективний захист прав позивача, який може звернутися до суду за захистом своїх прав у сфері земельних відносин та вирішити земельний спір з поточним власником спірної земельної ділянки щодо землекористування земельною ділянкою поза межами справи про банкрутство, оскільки метою та сутністю процедури банкрутства не є вирішення питання землекористування.

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ПП «Сігма» на постанову Північного апеляційного господарського суду від 18.05.2021 та на рішення Господарського суду Київської області від 04.12.2020 у справі за позовом ПП «Сігма» до ЗАТ «Київський м'ясопереробний завод» та Товарної біржі «Міжрегіональний біржовий центр» про визнання недійсними результатів аукціону в межах справи про банкрутство ЗАТ «Київський м'ясопереробний завод».

#### ОБСТАВИНИ СПРАВИ

09.07.2020 під час розгляду справи про банкрутство ЗАТ «Київський МПЗ» до місцевого господарського суду надійшла позовна заява ПП «Сігма» про визнання недійсним результатів аукціону з продажу майна банкрута, що відбувся 21.12.2017.

Позовна заява мотивована тим, що другий повторний аукціон проведено 21.12.2017 Товарною біржою «Міжрегіональний біржовий центр» з порушенням закону, а отже, результати аукціону підлягають визнанню недійсними. Зокрема, позивач стверджував, що:

- визначення організатора аукціону відбулося з порушенням положень Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (у редакції Закону від 22.12.2011 № 4212-VI, чинній з 19.01.2013; далі - Закон про банкрутство);

- спірні об'єкти були продані за значно заниженою ціною;

- продаж заставного майна здійснено без згоди заставного кредитора;

- частина нерухомого майна, що увійшла до складу ЦМК, який реалізований на спірному аукціоні, належала не боржнику, а позивачеві.

04.12.2020 рішенням Господарського суду Київської області, залишеним без змін постановою Північного апеляційного господарського суду від 22.03.2021, у позові відмовлено.

Суди свої рішення мотивували тим, що другий повторний аукціон з продажу цілісного майнового комплексу від 21.12.2017 був проведений відповідно до норм законодавства.

Зокрема, суди зазначили, що оскільки організатор аукціону був затверджений ухвалою суду від 23.04.2014, яка є чинною, а нормами Закону про банкрутство не передбачено необхідності визначення нового організатора аукціону в разі зміни арбітражного керуючого, доводи позивача про визначення організатора аукціону з порушенням Закону відхиляються судом у зв'язку з їх безпідставністю.

Суди, перевіrivши зміст оголошень про проведення аукціону, встановили відповідність змісту інформації щодо об'єктів продажу з аукціону, наведеної в оголошеннях, вимогам статті 59 Закону про банкрутство.

Вони також зауважили, що початкова вартість майна на аукціоні жодним чином не впливає на кінцеву ціну реалізації майна, оскільки під час торгів вона може бути як зменшена, так і збільшена. Тобто ціна майна банкрута формується з огляду на стан майна, попит та пропозиції, на які ліквідатор банкрута не має жодного впливу. Тож посилення скажника стосовно продажу майна банкрута за заниженою ціною не приймаються судами у зв'язку з їх неспроможністю.

Крім того, суди вказали, що ухвалою суду від 21.06.2017 надано згоду на реалізацію майна ЗАТ «Київський м'ясопереробний завод», тоді як перший аукціон з продажу ЦМК банкрута призначено на 22.09.2017. Тобто реалізація майна банкрута відбувалася після надання згоди судом. При цьому помилковими є твердження позивача про те, що згода на продаж заставного майна боржника (21.06.2017) була надана ліквідатору після проведення аукціону (01.04.2016), оскільки після 01.04.2016 внаслідок зміни ліквідатора та встановлення факту крадіжки було проведено повторну інвентаризацію майна і сформовано ліквідаційну масу. Отже, у зв'язку зі зміною ліквідаційної маси ліквідатор не мав правових підстав на продовження реалізації майнових активів підприємства у тому ж самому складі. Саме тому наступний аукціон з продажу майна банкрута був призначений без зменшення вартості майна та проводився як перший аукціон.

Стосовно включення до складу ліквідаційної маси банкрута нежилих будівель, а саме адміністративного корпусу (літ. А) загальною площею 850,9 кв. м та виробничого корпусу (літ. Б) загальною площею 2 806 кв. м, а також земельної ділянки з кадастровим номером 3222410600:01:001:0022, площею 1,2928 га для виробничих потреб, яка розташована за адресою: вул. Промислова, 9, м. Вишневе, Києво-Святошинський район, Київська область, суд апеляційної інстанції дійшов висновку, що на час формування ліквідаційної маси та реалізації майна банкрута зазначене майно перебувало у власності боржника (у зв'язку з визнанням договору купівлі-продажу від 19.01.2009 недійсним), а тому ліквідатор правомірно включив

його до складу ліквідаційної маси ЗАТ «Київський м'ясопереробний завод» та здійснював його реалізацію у складі ЦМК на аукціоні. Земельна ділянка з кадастровим номером 3222410600:01:001:0022 також правомірно включена до ЦМК, оскільки обліковувалася на праві приватної власності за ЗАТ.

### ОЦІНКА СУДУ

Для правовідносин у цій справі аналіз правових позицій дає підстави для такого висновку: якщо позов про визнання недійсним аукціону не спрямований на повторний продаж майна за більш високою ціною, то у суду виникає сумнів у ефективності обраного позивачем способу захисту своїх прав/інтересів.

У цій справі реальним є спір щодо суміжного землекористування, який має бути спрямований на зменшення земельної ділянки боржника для визначення у майбутньому режиму та розміру користування позивачем земельною ділянкою (ділянками), що розташована (розташовані) під набутою позивачем нерухомістю і необхідна для її обслуговування. Тобто мета позивача докорінно відрізняється від отримання у межах процедури банкрутства найбільшої ціни під час продажу включеного до ліквідаційної маси майна боржника.

Аналіз змісту правовідносин у цій справі та доводів касаційної скарги свідчить, що головним питанням, яке необхідно вирішити суду (на якому наполягає і сам скаргник), є те, що в державному реєстрі нерухомих прав містяться записи про реєстрацію права власності на нерухоме майно – нежилі будівлі (адміністративний корпус) під літерою «А» загальною площею 850,9 кв. м та (виробничий корпус) під літерою «Б» загальною площею 2 806 кв. м, які розташовані за адресою: АДРЕСА\_1, власником яких на підставі договору купівлі-продажу від 19.01.2009 є ПП, і земельної ділянки, на якій розташоване це нерухоме майно, за фізичною особою, яка придбала його на спірному аукціоні, – ОСОБА\_1.

Подібна ситуація могла бути спричинена нездійсненням ПП «Сігма» реєстраційних дій стосовно земельної ділянки на етапі купівлі нерухомості. Тобто в основі реального спору в цій справі лежить питання приналежності земельної ділянки, що означає неефективність захисту позивачем своїх прав шляхом подання позову про визнання недійсним результатів аукціону з продажу майна банкрута, а мотиви позивача під час розгляду справи в судах, як і доводи касаційної скарги щодо недійсності спірного аукціону, є формальними з огляду на першочерговість визначення ефективності способу захисту прав позивача.

З урахуванням правової позиції, висвітленої у постанові ВП ВС від 06.07.2022 у справі № 914/2618/16, та в контексті визначення ефективного способу захисту колегія суддів у цій справі зазначила, що за наявності позовних вимог про визнання недійсними результатів аукціону суди повинні встановити, чи є позивач власником такого майна або стороною оскаржуваного правочину та чи відновить оскарження такого правочину його порушені права.

Тож судова колегія вважає, що подання у цій справі позову про визнання недійсними результатів аукціону не матиме наслідком ефективний захист прав позивача. Йому слід захищати свої права іншим способом: ПП має право звернутися до суду за захистом своїх прав у сфері земельних відносин та вирішити земельний

спір з поточним власником спірної земельної ділянки щодо користування нею поза межами справи про банкрутство ЗАТ, оскільки метою та сутністю процедури банкрутства не є вирішення питання землекористування ПП.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 04.05.2023 у справі № Б11/013-10 (911/1959/20) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110689835>.



## 1.4. Зобов'язання за векселем як безспірна підстава для відкриття провадження у справі про банкрутство

Вексель як цінний папір, що посвідчує грошове або майнове право вимоги векселедержателя до векселедавця, є належним та допустимим доказом заявлених кредитором-векселедержателем вимог у справі про банкрутство до боржника-векселедавця, оскільки законний векселедержатель не зобов'язаний доводити наявність та дійсність своїх прав за векселем. Такі права вважаються наявними та дійсними, а доведення протилежного є обов'язком боржника як особи, якій пред'явлено вимогу за векселем.

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ТОВ «Виробничо-аграрна компанія «Нова Технологія» у справі за заявою ТОВ «Профтехнокомплект» до ТОВ «Виробничо-аграрна компанія «Нова Технологія» про банкрутство.

### ОБСТАВИНИ СПРАВИ

ТОВ «Профтехнокомплект» є законним держателем простого векселя серії АА1662466 від 07.06.2019, на якому міститься ряд індосаментів, останній з яких «платити наказу ТОВ «Профтехнокомплект».

04.02.2022 приватний нотаріус вчинив виконавчий напис, зареєстрований в реєстрі, яким на підставі протесту у неплатежі з векселем запропоновано до стягнення у безспірному порядку з боржника на користь заявника заборгованість за векселем та витрати, пов'язані з опротестуванням векселя у неплатежі. На підставі виконавчого напису відкрито виконавче провадження та накладено арешт на майно боржника.

Ухвалою Господарського суду Київської області від 26.10.2022, залишеною без змін постановою Північного апеляційного господарського суду від 28.02.2023, відкрито провадження у справі про банкрутство ТОВ «Виробничо-аграрна компанія «Нова Технологія».

### ОЦІНКА СУДУ

Звернення кредитора до суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство, по суті, є реалізацією кредитором права на судовий захист власних майнових прав за відсутності належного виконання грошового зобов'язання боржником. У зв'язку з цим кредитор повинен надати суду докази на підтвердження наявності у нього права, яке підлягає захисту, та навести обставини, що є підставою для звернення до суду. При цьому на господарський суд покладається обов'язок перевірити обґрунтованість вимог ініціюючого кредитора та з'ясувати наявність підстав для відкриття провадження у справі про банкрутство, що, враховуючи

принцип дотримання балансу захисту публічного та приватного інтересів, має здійснюватися судом незалежно від погодження боржника із заявленими вимогами чи, навпаки, пасивної процесуальної поведінки боржника у вигляді неподання ним відзиву на заяву про відкриття відповідного провадження.

Вексель як цінний папір, що посвідчує грошове або майнове право вимоги векселедержателя до векселедавця, є належним та допустимим доказом заявлених кредитором-векселедержателем вимог у справу про банкрутство боржника-векселедавця, оскільки законний векселедержатель не зобов'язаний доводити наявність та дійсність своїх прав за векселем. Такі права вважаються наявними та дійсними, а доведення протилежного є обов'язком боржника як особи, якій пред'явлено вимогу за векселем.

Простий вексель, емітований боржником-векселедавцем без зазначення конкретного строку платежу за векселем, є таким, що підлягає оплаті за пред'явленням. У разі опротестування приватним нотаріусом простого векселя у неплатежі боржником строк платежу за векселем визначається датою протесту.

При розгляді справ, пов'язаних з обігом простих векселів, судам у судовому засіданні слід досліджувати оригінали цих цінних паперів, зважаючи на їх правову природу та обов'язковість реквізитів. Встановлення судами обставин ненадання кредитором оригіналу векселя як доказу заборгованості боржника перед кредитором є підставою для відмови у визнанні спірних вимог як таких, що не підтверджені належними доказами у справі.

Виконавчий напис вчиняється нотаріусом за наявності двох умов: якщо подані документи підтверджують безспірність заборгованості або іншої відповідальності боржника перед стягувачем і якщо з моменту виникнення права на позасудове вирішення спору не минув строк, передбачений законом.

Виконавчий напис – це розпорядження нотаріального органу про примусове стягнення з боржника на користь кредитора грошових сум або передачу чи повернення майна кредиторю, вчинене на документах, які підтверджують зобов'язання боржника. В основі вчинення цієї нотаріальної дії лежить факт безспірності певної заборгованості, який підтверджується поданими документами, зокрема оригіналом опротестованого векселя та актом про протест векселя.

Колегія суддів КГС ВС визнала, що суди попередніх інстанцій реалізували свої дискреційні повноваження при наданні оцінки долученим ініціюючим кредитором доказам до заяви про порушення справи про банкрутство щодо їх належності та достатності для підтвердження існування загрози неплатоспроможності боржника і дійшли обґрунтованого висновку про наявність підстав для відкриття провадження у справі про банкрутство ТОВ.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 09.05.2023 у справі № 911/1755/22 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111249411>.



## 1.5. Закриття провадження на підставі пункту 8 частини першої статті 90 КУзПБ

КУзПБ не передбачає подальшого перебігу провадження у справі про банкрутство у випадках, коли у встановленому законодавством порядку виявлено безпідставність відкриття провадження у справі з огляду на відсутність непогашених вимог кредитора (кредиторів) до боржника (зокрема, в разі з'ясування обставин їх безпідставності через погашення до відкриття провадження у справі). Тому є можливим закриття провадження у такій справі на підставі пункту 8 частини першої статті 90 КУзПБ за наслідками підсумкового засідання, а також за наслідками апеляційного перегляду відповідної постанови суду першої інстанції.

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ТОВ «Дитячий заклад санаторного типу «Дельфін» на постанову Південно-західного апеляційного господарського суду від 28.02.2023 та постанову Господарського суду Херсонської області від 05.07.2021 у справі № 923/954/20 за заявою ТОВ «ФК «Форінт» до ТОВ «Дитячий заклад санаторного типу «Дельфін» про банкрутство.

### ОБСТАВИНИ СПРАВИ

У вересні 2020 року ТОВ «Фінансова компанія «Форінт» (далі – кредитор) звернулося до господарського суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство ТОВ «Дитячий заклад санаторного типу «Дельфін» (далі – боржник).

Постановою Господарського суду Херсонської області від 05.07.2021 визнано банкрутом боржника, відкрито ліквідаційну процедуру. Постанова суду першої інстанції мотивована, зокрема, відсутністю підстав для закриття провадження у справі про банкрутство, визначених у частині першій статті 90 КУзПБ.

Справа розглядалася неодноразово.

Постановою Південно-західного апеляційного господарського суду від 28.02.2023 залишено без змін постанову Господарського суду Херсонської області від 05.07.2021. Постанова мотивована існуванням підстав для визнання боржника банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури через його неможливість відновити платоспроможність, збитковість, недостатність коштів, за рахунок яких було б можливо погасити кредиторські вимоги без процедури ліквідації. Суд апеляційної інстанції погодився з висновком місцевого господарського суду про відсутність підстав для закриття провадження у справі про банкрутство у порядку, визначеному статтею 90 КУзПБ, оскільки частина грошових вимог кредитора до боржника не є покритою вартістю іпотечного майна, а підстави для застосування частини четвертої статті 36 Закону України «Про іпотеку» до спірних правовідносин відсутні з огляду на умови відповідних іпотечних договорів, що передбачають можливість задоволення кредитором вимог за рахунок іншого майна боржника у разі непокриття його вимог іпотечним майном.

### ОЦІНКА СУДУ

Закриття провадження у справі про банкрутство врегульовано розділом VI КУзПБ. Так, згідно з положеннями статті 90 цього Кодексу господарський суд закриває провадження у справі про банкрутство, зокрема, якщо господарським судом не встановлені ознаки неплатоспроможності боржника (пункт 8 частини



першої). При цьому в передбаченому зазначеним пунктом випадку провадження у справі про банкрутство може бути закрито лише до визнання боржника банкрутом (частина друга). Про закриття провадження у справі про банкрутство постановляється ухвала (частина третя).

Зважаючи на те, що КУзПБ не передбачає подальшого перебігу провадження у справі про банкрутство у випадках, коли у встановленому законодавством порядку виявлено безпідставність відкриття провадження у справі з огляду на відсутність непогашених вимог кредитора (кредиторів) до боржника (зокрема, в разі з'ясування обставин їх безпідставності через погашення до відкриття провадження у справі), КГС ВС вважає за можливе закриття провадження у такій справі на підставі пункту 8 частини першої статті 90 КУзПБ за наслідками підсумкового засідання, а також за наслідками апеляційного перегляду відповідної постанови суду першої інстанції.

Передача іпотекодержателю права власності на предмет іпотеки в рахунок виконання основного зобов'язання у порядку, встановленому статтею 37 Закону України «Про іпотеку», за вартістю, визначеною на момент такого набуття на підставі оцінки предмета іпотеки суб'єктом оціночної діяльності, є одним із способів позасудового задоволення вимог іпотекодержателя. Правовою підставою для реєстрації права власності іпотекодержателя на нерухоме майно, що є предметом іпотеки, є відповідне застереження в іпотечному договорі.

Дослідивши умови договорів іпотеки від 11.01.2006 і від 07.03.2007, укладених з метою забезпечення належного виконання зобов'язань за генеральною кредитною угодою та укладеними в її рамках кредитними договорами, суд апеляційної інстанції встановив, що вони передбачають право іпотекодержателя здійснити звернення стягнення на предмет іпотеки в рахунок виконання основного зобов'язання шляхом позасудового врегулювання як у спосіб переведення на себе права власності на предмет іпотеки, так і у спосіб продажу від свого імені предмета іпотеки будь-якій особі на підставі договору купівлі-продажу (підпункт 3.1.9 пункту 3, розділ 5 договору іпотеки від 11.01.2006, розділ 6 договору іпотеки від 07.03.2007)

На відміну від загального правила, закріпленого у частині четвертій статті 36 Закону України «Про іпотеку» (у відповідній редакції), сторони у підпунктах 3.1.8, 3.1.9 пункту 3 договору іпотеки від 11.01.2006 і підпункту 3.1.8 пункту 3 договору іпотеки від 07.03.2007 передбачили право іпотекодержателя, якщо сума, одержана від реалізації предмета іпотеки, не покриває його вимоги, отримати решту суми з іншого майна іпотекодавця.

З викладеного вбачається, що сторони при укладенні іпотечних договорів, керуючись принципом свободи договору, відступили від положень цивільного законодавства щодо наслідків завершення позасудового врегулювання у вигляді недійсності будь-яких наступних вимог іпотекодержателя, але лише стосовно одного з можливих способів задоволення вимог іпотекодержателя – реалізації предмета іпотеки, що в розумінні положень Закону України «Про іпотеку» означає його продаж.

Водночас зі змісту оскаржуваної постанови ВС не вбачає встановлення апеляційним господарським судом обставин, які б свідчили про обумовлення сторонами при укладенні договорів іпотеки від 11.01.2006 і від 07.03.2007 інших

правових наслідків завершення позасудового врегулювання ніж ті, що передбачені частиною четвертою статті 36 зазначеного Закону, в разі передачі іпотекодержателю права власності на предмет іпотеки.

Оскільки за встановленими під час апеляційного розгляду справи обставинами кредитор як іпотекодержатель задовольнив свої забезпечені іпотекою вимоги саме шляхом набуття права власності на предмет іпотеки – майно, а не шляхом його продажу (реалізації) іншій особі від свого імені на підставі договору купівлі-продажу, апеляційний господарський суд дійшов хибного висновку про відсутність підстав для застосування до спірних у справі правовідносин положень частини четвертої статті 36 Закону України «Про іпотеку».

Не застосувавши до спірних правовідносин названу норму цього Закону, з урахуванням обставин, встановлених у справі внаслідок належного дослідження змісту іпотечних договорів, господарський суд апеляційної інстанції дійшов помилкового висновку про відсутність підстав для закриття провадження у справі про банкрутство, передбачених пунктом 8 частини першої статті 90 КУзПБ, та залишення без змін постанови суду першої інстанції про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури.

ВС касаційну скаргу ТОВ «Дитячий заклад санаторного типу «Дельфін» задовольнив; постанову Південно-західного апеляційного господарського суду від 28.02.2023 та постанову Господарського суду Херсонської області від 05.07.2021 у справі № 923/954/20 скасував; ухвалив нове рішення: закриття провадження у справі № 923/954/20 за заявою ТОВ «Фінансова компанія «Форінт» до ТОВ «Дитячий заклад санаторного типу «Дельфін» про банкрутство.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 18.05.2023 у справі № 923/954/20 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110998004>.



## 2. Справи щодо захисту прав інтелектуальної власності, а також пов'язаних з антимонопольним та конкурентним законодавством

2.1. Ключові, вагомі і визначальні питання, що підлягають з'ясуванню для розгляду справ за позовом особи, якій на підставі ліцензійного договору належить виключне право на використання твору, про припинення дій, що порушують авторське право, зокрема справ про заборону використання твору, зазначеними позивачем способами

Для розгляду справ за позовом особи, якій на підставі ліцензійного договору належить виключне право на використання твору, про припинення дій, що порушують авторське право (зокрема, справ про заборону використання твору зазначеними позивачем способами), судові рішення повинні містити з'ясування ключових, вагомих і визначальних питань, а саме: 1) який саме об'єкт авторського права є предметом правовідносин, які виникли між сторонами; 2) чи належали автору твору майнові права на нього; 3) конкретні форми та способи використання такого об'єкта інтелектуальної власності, а також визначення класифікації об'єкту відповідно

до законодавчих норм (не є достатнім загальне посилання суду на використання твору відповідачем); 4) у який конкретно спосіб відповідачем неправомірно використовувався об'єкт інтелектуальної власності у взаємозв'язку з питанням визначення підсудності справ у спорах про порушення майнових прав інтелектуальної власності, зокрема з використанням мережі «Інтернет»; 5) чи є об'єкт інтелектуальної власності, означений позивачем, саме тим об'єктом, який використовується (правомірно/неправомірно) відповідачем

### 2.2. Обставини, які необхідно встановити для висновку про контрафактність твору

Для того щоб виснувати про контрафактність твору необхідним є встановлення тієї обставини, що досліджуваний об'єкт інтелектуальної власності є саме примірником твору, який відтворений, опублікований та (або) розповсюджений

КГС ВС розглянув касаційну скаргу Підприємця у справі за позовом ТОВ «Юридична фірма «Білецький та партнери» до Підприємця про захист авторського права, а саме про заборону використання твору такими способами: відтворення будь-яким способом та у будь-якій формі, переробку, опублікування (випуск у світ), публічну демонстрацію і публічний показ, публічне сповіщення (доведення до загального відома), розповсюдження примірників твору шляхом їх продажу чи іншої передачі права власності, відтворення на комп'ютері способом запису для тимчасового зберігання в цифровій формі з метою введення в цивільний обіг, розміщення твору та зображення примірників твору в комп'ютерних мережах, у тому числі в мережі «Інтернет»; надання доступу до твору та зображення примірників твору, розміщених в комп'ютерних мережах, у тому числі в мережі «Інтернет».

#### ОБСТАВИНИ СПРАВИ

27 грудня 2018 року ТОВ «Юридична фірма «Білецький та партнери» (ліцензіат) та громадянка України ОСОБА\_2 (ліцензіар) уклали ліцензійний договір № ДН-2712/2018, за умова якого ліцензіар надає ліцензіатові виключну ліцензію, що дає право на використання твору «Розробка дизайну «Печиво «Дніпро» (свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір від 17.04.2012 № 43355, видане Державною службою інтелектуальної власності України), зображення якого надане в додатку 1 до договору, в обумовлених договором межах та на визначений договором строк, а ліцензіат зобов'язаний виплатити винагороду за використання твору на умовах, зазначених у договорі.

Як встановлено судами попередніх інстанцій, позивач здійснив контрольну закупку в магазині, про що свідчать фіскальний чек від 07.10.2020 про придбання печива «Нестеренко Дніпро», копія скріншоту з додатка банку, фотокопії печива та його маркування.

Відповідно до висновку експертного дослідження Запорізького науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України від 31.12.2020 № ЕД-19/108-20/128-ІВ (до якого звернувся позивач після контрольної закупки) твір

«Розробка дизайну «Печиво «Дніпро» за свідоцтвом про реєстрацію авторського права на твір від 17.04.2012 № 43355, виданим Державною службою інтелектуальної власності України, відтворено у наданих на дослідження зразках печива «Нестеренко Дніпро», виготовлених Підприємцем.

Відповідач зазначив, що з 2006 року здійснював виробництво «Печива Дніпро радянське» на підставі права, наданого йому Колективним підприємством «Новомосковський завод продтоварів» в особі директора Чуйка В. Г., який надав йому матеріальні цінності – обладнання на виробництво печива, запатентовану автором Чуйком В. Г. за патентом № 558.

Разом з тим, позивач надав висновок експерта Запорізького науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України від 22.10.2020 № СЕ-19/108-21/11676-ІВ, згідно з яким твір «Розробка дизайну «Печиво «Дніпро» за свідоцтвом про реєстрацію авторського права на твір від 17.04.2012 № 43355, виданим Державною службою інтелектуальної власності України, відтворено у наданих на дослідження зразках печива «Нестеренко Дніпро», виготовлених Підприємцем.

За твердженнями позивача, виробляючи «Печиво «Дніпро», відповідач порушує його авторські права, проте заперечує проти цього, що і є причиною спору.

Рішенням місцевого господарського суду, залишеним без змін постановою суду апеляційної інстанції, заявлений у цій справі позов задоволено.

### ОЦІНКА СУДУ

Здійснюючи касаційне провадження у цій справі, КГС ВС дійшов висновку, що оскаржувані судові рішення не містять з'ясування ключових, вагомих і визначальних питань для розгляду цієї категорії справ, а саме:

1) який саме об'єкт авторського права є предметом правовідносин, які виникли між сторонами. Зокрема, зі змісту оскаржуваних судових рішень вбачається, що ані суд першої, ані суд апеляційної інстанції не визначили до якого саме виду об'єктів авторського права належить об'єкт під назвою твір «Розробка дизайну «Печиво «Дніпро»;

2) чи належали автору твору майнові права на нього. Так, відповідач послідовно вказував на ту обставину, що об'єкт інтелектуальної власності був створений у 1967 році особою, яка на момент його створення працювала технологом Дніпропетровського обласного управління харчової промисловості та зареєструвала його у 2012 році. Водночас скаржник наголошував, що почав виробляти печиво «Дніпро радянське» з 2006 року;

3) не є достатнім загальне посилання суду на використання твору відповідачем. Мають бути з'ясовані конкретні форма та спосіб використання такого об'єкта інтелектуальної власності, а також визначено класифікацію об'єкту відповідно до законодавчих норм. Отже, суд має дослідити на підставі доказів, наданих сторонами, яким саме чином відповідач використовував об'єкт інтелектуальної власності під назвою твір «Розробка дизайну «Печиво «Дніпро»;

4) у який конкретно спосіб відповідачем неправомірно використовувався саме об'єкт інтелектуальної власності під назвою твір «Розробка дизайну «Печиво

«Дніпро». Правильне визначення цього питання також перебуває у взаємозв'язку з питанням визначення підсудності справ у спорах про порушення майнових прав інтелектуальної власності, зокрема з використанням мережі «Інтернет»;

5) дослідження питання, чи є об'єкт інтелектуальної власності, означений позивачем, саме тим об'єктом, який використовується (правомірно/неправомірно) відповідачем.

Також КГС ВС зауважив, що вагомим у контексті доводів сторін і доказів, які надані ними суду, є питання встановлення належності майнових прав на об'єкт інтелектуальної власності.

У цьому разі за результатом з'ясування питання, чи був об'єкт інтелектуальної власності твір «Розробка дизайну «Печиво «Дніпро» створений в порядку виконання службового завдання в науковій або іншій організації чи виконаний за замовленням організації, буде встановлено, кому саме належать майнові права на зазначений об'єкт авторського права.

Крім того, КГС ВС дійшов висновку, що поза увагою судів попередніх інстанцій залишилося те, що позивач вказує у позові, що виробником контрафактних примірників твору є відповідач, що підтверджується, зокрема, товарними чеками, зразками печива тощо.

Для того щоб висувати про контрафактність твору необхідним є встановлення тієї обставини, що досліджуваний об'єкт інтелектуальної власності є саме примірником твору, який відтворений, опублікований та (або) розповсюджений.

Проте суд першої та апеляційної інстанцій неповно та невсебічно з'ясували обставину, на яку посилався позивач, а саме на те, що відповідач виробляє контрафактні примірники твору.

Тож КГС ВС зауважив, що суди попередніх інстанцій не визначали ані виду об'єкта авторського права, ані способу його неправомірного використання відповідачем, що свідчить про неправильне застосування норм матеріального права (Закон України «Про авторське право і суміжні права», ЦК України).

Саме позивач визначає спосіб використання об'єкта інтелектуальної власності, яким порушено його права, та вказує, який саме об'єкт використано. Лише позивач, реалізуючи своє диспозитивне право, визначає предмет і підставу позову. КГС ВС наголосив, що підстава позову не є тотожною з правовою підставою позову.

Отже, враховуючи викладене, КС ВС дійшов висновку, що оскаржувані судові рішення підлягають скасуванню, а справа – передачі на новий розгляд до суду першої інстанції.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 04.05.2023 у справі № 904/702/21 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110789324>.



### 2.3. Щодо строків тривалості розслідування у справах про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, зокрема якщо таке порушення полягало у спотворенні результатів торгів, у контексті дотримання прав учасників

Проведення розслідування протягом такого строку (майже понад дев'ять років), урахуваючи строки притягнення до відповідальності, встановлені у статті 42 Закону України «Про захист економічної конкуренції», має бути обґрунтовано об'єктивними та поважними причинами, які пов'язані безпосередньо з розглядом справи АМКУ, як-то: складністю справи, поведінкою сторін (відповідачів антимонопольної справи), діями/бездіяльністю відповідних державних органів, у тому числі АМКУ тощо.

Також з'ясуванню підлягає питання, чи вплинуло розслідування у такий строк та прийняття рішення АМКУ після дев'яти років з початку розслідування на права особи, дії якої визнано порушенням законодавства про захист економічної конкуренції, зокрема майнові, у тому числі в контексті реалізації зазначеною особою права на захист у межах антимонопольної справи, з урахуванням того, чи не була надмірним тягарем для неї реалізація такого права у такий строк (дев'ять років)

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ПрАТ «Аудиторська фірма «Де Візу» у справі за позовом ПрАТ «Аудиторська фірма «Де Візу» до Північного міжобласного територіального відділення АМКУ про визнання недійсними і скасування пунктів резолютивної частини рішення адміністративної колегії відповідача у частині, що стосується позивача.

### ОБСТАВИНИ СПРАВИ

За розпорядженнями адміністративної колегії Одеського обласного територіального відділення АМКУ починаючи з 2012 року розпочато розгляд декількох справ за ознаками вчинення, зокрема, позивачем порушень законодавства про захист економічної конкуренції у вигляді вчинення антиконкурентних узгоджених дій, які стосуються спотворення результатів торгів шляхом узгодження умов участі у конкурсних процедурах із закупівель.

Надалі ці справи було вирішено об'єднати в одну справу, якій присвоєно номер 20-26.13/73-14/64-13/86-13/87-13.

Київському обласному територіальному відділенню АМКУ було доручено провести розслідування у справі № 20-26.13/73-14/64-13/86-13/87-13, про що зазначено у відповідному листі АМКУ із дорученням АМКУ від 02.12.2014 № 13-09/602.

Розпорядженням адміністративної колегії Київського обласного територіального відділення АМКУ від 23.12.2014 № 89-р справі № 20-26.13/73-14/64-13/86-13/87-13 присвоєно номер 865/89-р-02-06-14. Збір та аналіз доказів у згаданій справі доручено Другому відділу досліджень і розслідувань.

Розпорядженням адміністративної колегії Київського обласного територіального відділення АМКУ від 10.09.2019 № 60/95-рп/к збір та аналіз доказів у справі № 865/89-р-02-06-14 вирішено доручити Четвертому відділу досліджень і розслідувань.

Згодом, 02.06.2020, Київське обласне територіальне відділення АМКУ змінило найменування.

У зв'язку зі зміною структури та штатного розпису і службовою необхідністю, розпорядженням адміністративної колегії Північного міжобласного територіального

відділення АМКУ від 12.06.2020 № 60/46-рп/к збір та аналіз доказів у справі № 865/89-р-02-06-14 вирішено доручити Шостому відділу досліджень і розслідувань.

23 вересня 2021 року адміністративною колегією зазначеного територіального відділення АМКУ за результатами розгляду справи № 865/89-р-02-06-14 було постановлено рішення № 60/79-р/к «Про порушення законодавства про захист економічної конкуренції та накладення штрафу».

Позивач вважав, що відповідно до статей 59, 60 Закону України «Про захист економічної конкуренції» зазначене рішення у частині щодо нього підлягає визнанню недійсним, оскільки при його прийнятті не були доведені обставини, які мають значення для справи і визнані встановленими, а висновки, викладені у рішенні, не відповідають обставинам справи. При цьому було порушено та неправильно застосовано норми матеріального і процесуального права.

Рішенням місцевого господарського суду, залишеним без змін постановою суду апеляційної інстанції, у задоволенні цього позову відмовлено.

### ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС зауважив, що скажник послідовно вказував на те, що розслідування АМКУ тривало значний час і АМКУ не приймав рішення в антимонопольній справі протягом дев'яти років.

Проте зі змісту оскаржуваних судових рішень вбачається, що суди попередніх інстанцій фактично залишили наведений довід позивача без дослідження та оцінки.

КГС ВС наголосив, що принцип «належного урядування» покладає обов'язок на орган діяти вчасно та в належний і якомога послідовніший спосіб, запровадити внутрішні процедури, які посилять прозорість і ясність їхніх дій, мінімізують ризик помилок і сприятимуть юридичній визначеності у цивільних правовідносинах, які зачіпають майнові інтереси.

Принцип «належного урядування» має надзвичайно важливе значення для забезпечення правовладдя в Україні. Неухильне дотримання основних складових принципу «належного урядування» забезпечує прийняття суб'єктами легітимних, справедливих та досконалих рішень. Крім того, цей принцип підкреслює те, що між особою та державою повинні бути вибудовані саме публічно-сервісні відносини, у яких інституції та процеси служать усім членам суспільства.

За висновками КГС ВС, дискреційні повноваження АМКУ мають узгоджуватися з конституційним принципом верховенства права і такими його елементами, як юридична визначеність та заборона свавілля.

При реалізації дискреційного повноваження суб'єкт зобов'язаний поважати основоположні права особи, додержуватися конституційних принципів, принципів реалізації відповідної владної управлінської функції, принципів здійснення дискреційних повноважень, змісту публічного інтересу, положень власної компетенції, вказівок, викладених в інтерпретаційних актах, фахових правил, закріплених у нормативних актах, адміністративної та судової практики, процедурних вимог.

З огляду на статтю 19 Конституції України, статтю 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, рішення ЄСПЛ у справі «Рисовський проти

України», приписи законів України «Про захист економічної конкуренції» та «Про Антимонопольний комітет України», під час прийняття рішення АМКУ має переслідувати лише ту мету, задля якої його наділено такими повноваженнями, дотримуватися принципу об'єктивності й безсторонності, враховуючи лише ті чинники, які стосуються конкретної справи, дотримуватися принципу рівності перед законом, не допускаючи несправедливої дискримінації, забезпечувати належну рівновагу між несприятливими наслідками, які його рішення може мати для прав, свобод чи інтересів осіб, та переслідуюною при цьому метою, приймати своє рішення в межах строку, прийнятеного під кутом зору питання, яке вирішується, забезпечувати послідовне застосування загальних нормативно-правових приписів з одночасним врахуванням конкретних обставин кожної справи, пропорційності, розумності строку, обґрунтованості.

Критеріями перевірки законності оспорюваного рішення є конституційні положення про те, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (формальний критерій), а складові принципу верховенства права дають суду підстави досліджувати зміст ухваленого (сутнісний критерій) на предмет відповідності легітимній меті, недискримінації, пропорційності тощо.

Отже, КГС ВС дійшов висновку, що дискреція не є довільною; вона завжди здійснюється відповідно до закону (права), оскільки згідно із частиною другою статті 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Хоч окремі розслідування можуть проводитися з прийнятною тривалістю, проте загальна тривалість має відповідати, зокрема, принципу верховенства права як одному з основних принципів демократичного суспільства, гарантованих Конституцією України, та принципу «належного урядування».

Проведення розслідування у такий строк (майже понад дев'ять років) за трьома процедурами закупівель з двома учасниками, урахуваючи строки притягнення до відповідальності, встановлені статтею 42 Закону України «Про захист економічної конкуренції» (п'ять років з дня вчинення порушення, а в разі триваючого порушення – з дня закінчення вчинення порушення; строк давності притягнення до відповідальності за порушення законодавства про захист економічної конкуренції, передбачені пунктами 13–16 статті 50 цього Закону, становить три роки з дня вчинення порушення, а в разі триваючого порушення – з дня закінчення вчинення порушення), має бути обґрунтовано об'єктивними та поважними причинами, які пов'язані безпосередньо з розглядом справи АМКУ, як-то: складністю справи, поведінкою сторін (відповідачів антимонопольної справи), діями/бездіяльністю відповідних державних органів, у тому числі, АМКУ тощо.

Однак, зі змісту оскаржуваних судових рішень вбачається, що суди попередніх інстанцій не з'ясували означених питань, які мають істотне та важливе значення для встановлення обставин.



Крім того, з'ясуванню підлягає питання чи вплинуло розслідування у такий строк та прийняття рішення АМКУ після дев'яти років з початку розслідування на права позивача, у тому числі майнові. Також оцінка доводів має відбуватися, у тому числі, в контексті реалізації позивачем права на захист у межах антимонопольної справи з урахуванням того, чи не була надмірним тягарем для позивача реалізація такого права у такий строк (дев'ять років).

Проте зі змісту оскаржуваних судових рішень вбачається, що суди попередніх інстанцій не з'ясували цих питань, які мають вагоме значення для встановлення обставин порушення/непорушення прав позивача тривалим строком розслідування.

Отже, з огляду на викладене КГС ВС касаційну скаргу позивача задовольнив частково, оскаржувані судові рішення попередніх інстанцій скасував, а справу передав на новий розгляд до місцевого господарського суду.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 18.05.2023 у справі № 910/19008/21 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111077874>.



## 3. Справи щодо корпоративних спорів, корпоративних прав

### 3.1. Недостатність посилань позивача (акціонера) в обґрунтування позовних вимог про визнання недійсними рішень органів акціонерного товариства на порушення його корпоративних прав на участь в управлінні товариством, які мають абстрактний та загальний характер

Рішення органів управління акціонерного товариства можуть бути визнані недійсними лише у разі, якщо вони прямо (а не опосередковано чи потенційно) впливають на права чи законні інтереси акціонера і порушують їх та за умови, що буде дотримано справедливий баланс між індивідуальними та загальними інтересами, що залежить від усіх обставин у кожному окремому випадку. При цьому позивач повинен довести, що існує безпосередній зв'язок між стверджуваним порушенням та прийнятими оскаржуваними ним рішеннями органів управління акціонерного товариства

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ФДМУ у справі за позовом ОСОБА\_1 до АТ «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат», за участю третьої особи, яка заявляє самостійних вимог на предмет спору – ОСОБА\_2 та третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору на стороні відповідача – ФДМУ, про визнання недійсним рішення позачергових зборів АТ «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат», оформленого протоколом від 03.11.2021 № 1/2021.

#### ОБСТАВИНИ СПРАВИ

З урахуванням вимог статті 47 Закону України «Про акціонерні товариства» і Тимчасового порядку скликання та дистанційного проведення загальних зборів акціонерів та загальних зборів учасників корпоративного інвестиційного фонду, затвердженого рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 16.04.2020 № 196 (зі змінами; далі – Тимчасовий порядок), ФДМУ як акціонер,

який є власником 10 і більше відсотків голосуючих акцій товариства, прийняв рішення про скликання та дистанційне проведення позачергових загальних зборів АТ «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат», а також затвердив порядок денний таких зборів (додаток 1 до наказу ФДМУ від 09.09.2021 № 1583).

01 жовтня 2021 року на офіційному сайті ФДМУ розміщено оголошення з повідомленням про дистанційне проведення 03.11.2021 позачергових загальних зборів АТ «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат» із зазначенням того, що інформація про проведення цих зборів розміщена за відповідним посиланням.

Надалі, а саме 01.11.2021, на офіційній сторінці ФДМУ було розміщено два бюлетені для голосування на призначених на 03.11.2021 позачергових загальних зборах АТ «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат».

03 листопада 2021 року проведено позачергові загальні збори акціонерів АТ «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат», оформлені протоколом № 1/2021, згідно із змістом якого прийнято відповідні рішення з дев'ятнадцяти питань порядку денного.

Обґрунтовуючи заявлені позовні вимоги, ОСОБА\_1 посилалася на те, що скликання і дистанційне проведення позачергових загальних зборів АТ «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат», а також ухвалення рішень за результатами їх проведення вчинено з порушенням статей 25, 35, 47 Закону України «Про акціонерні товариства», пункту 16.7.2 статуту товариства, пункту 26 розділу 6 Тимчасового порядку.

ОСОБА\_2, звертаючись до господарського суду із заявою про вступ у справу як третя особа, що заявляє самостійні вимоги на предмет спору, просила визнати недійсними спірні рішення позачергових загальних зборів і стверджувала, що ці збори відбулися з порушенням порядку їх скликання та проведення.

Рішенням господарського суду позови ОСОБА\_1 та ОСОБА\_2 як третьої особи, що заявляє самостійні вимоги на предмет спору, задоволено, визнано недійсним рішення позачергових загальних зборів акціонерів АТ «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат», оформлене протоколом від 03.11.2021 № 1/2021.

Під час апеляційного провадження ОСОБА\_1 подала заяву про відмову від позову.

Постановою апеляційного господарського суду прийнято відмову ОСОБА\_1 від позову, визнано нечинним рішення місцевого господарського суду в частині вирішення позовних вимог ОСОБА\_1 та в цій частині закрито провадження у справі, в решті рішення господарського суду першої інстанції залишено без змін.

### ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС зазначив, що у касаційній скарзі ФДМУ, зокрема, послався на те, що суд апеляційної інстанції не врахував правових висновків ВС, викладених в постановках від 17.04.2018 у справі № 922/1671/16 та від 12.03.2019 у справі № 904/9495/16, згідно з якими визнання судом недійсними рішень загальних зборів повністю, захищаючи порушені корпоративні права одного учасника товариства, може зачіпати корпоративні права інших учасників і, відповідно, порушується баланс інтересів учасників товариства, що має наслідком непропорційність втручання

у правовідносини сторін та фактично є втручанням суду в господарську діяльність товариства.

Водночас КГС ВС врахував правову позицію ВС, викладену в постанові від 06.10.2022 у справі № 922/2013/21, відповідно до якої право на судовий захист шляхом оскарження рішень органів управління акціонерного товариства пов'язане із порушенням не лише суб'єктивних корпоративних прав, а й охоронюваних законом інтересів (законних інтересів), які у свою чергу можуть становити самостійний об'єкт судового захисту. Водночас важливим є те, що особа має право звертатися до суду за захистом не будь-якого, а виключно охоронюваного законом інтересу, порушеного рішенням, що оскаржується.

Також КГС ВС виходив з того, що зміст поняття «охоронюваний законом інтерес» було визначено Конституційним Судом України у Рішенні від 01.12.2004 № 18-рп/2004, відповідно до якого це поняття треба розуміти як прагнення до користування конкретним матеріальним та/або нематеріальним благом, як зумовлений у суб'єктивному праві простий легітимний дозвіл, який є самостійним об'єктом судового захисту та інших засобів правової охорони з метою задоволення індивідуальних і колективних потреб, які не суперечать Конституції і законам України, суспільним інтересам, справедливості, добросовісності, розумності та іншим загальноправовим засадам. Зокрема, у мотивувальній частині цього Рішення зазначено:

- поняття «охоронюваний законом інтерес» у логічно-смісловому зв'язку з поняттям «права» (інтерес у вузькому розумінні цього слова) означає правовий феномен, який: а) виходить за межі змісту суб'єктивного права; б) є самостійним об'єктом судового захисту та інших засобів правової охорони; в) має на меті задоволення усвідомлених індивідуальних і колективних потреб; г) не може суперечити Конституції і законам України, суспільним інтересам, загальновизнаним принципам права; д) означає прагнення (не юридичну можливість) до користування у межах правового регулювання конкретним матеріальним та/або нематеріальним благом; е) розглядається як простий легітимний дозвіл, тобто такий, що не заборонений законом. Охоронюваний законом інтерес регулює ту сферу відносин, заглиблення в яку для суб'єктивного права законодавець вважає неможливим або недоцільним (абзац третій підпункту 3.6 пункту 3);

- легітимний інтерес акціонерного товариства не є простою сукупністю законних інтересів його акціонерів. Індивідуальні інтереси останніх, як правило, відрізняються суперечливістю, а нерідко й конфліктністю, оскільки спрямовуються на пошук і використання або створення шляхів і засобів для задоволення різних за обсягом і змістом потреб та відрізняються різними мотивами у таких бажаннях і прагненнях. Не можуть бути завжди тотожними інтереси власника однієї акції та інтереси держателя контрольного пакета акцій, лабільні інтереси міноритарного (дрібного) акціонера, стратегічні інтереси акціонерного товариства у цілому тощо (абзац перший підпункту 4.1. пункту 4);

- проблема правового захисту індивідуальних інтересів, особливо міноритарних акціонерів, як і виключення можливості зловживання такими

інтересами, у сучасному законодавстві України ефективно не вирішена. У результаті акціонери, які мають незначний пакет акцій, взагалі не можуть впливати на діяльність товариства, їхні голоси фактично не враховуються на загальних зборах під час прийняття рішень, тобто законодавець свідомо допускає абсолютний пріоритет більшості голосуючих акцій, якими володіють кілька або навіть один акціонер, над меншістю голосуючих акцій, що належать переважній більшості учасників товариства – міноритарним акціонерам, і цим самим відбувається повне погашення законних індивідуальних інтересів останніх інтересами акціонерного товариства, формулювання яких залишається, як правило, прерогативою меншості учасників товариства (абзац перший підпункту 4.3 пункту 4);

- акціонер може захищати свої безпосередні права чи охоронювані законом інтереси шляхом звернення до суду у випадку їх порушення, оспорування чи невизнання самим акціонерним товариством, учасником якого він є, органами чи іншими акціонерами цього товариства; порядок судового захисту порушених буд-ким, у тому числі третіми особами, прав чи охоронюваних законом інтересів акціонерного товариства, які не можуть вважатися тотожними простій сукупності індивідуальних охоронюваних законом інтересів його акціонерів, визначається законом (абзац перший підпункту 4.4. пункту 4).

Ураховуючи викладене, КГС ВС зазначив, що акціонер не може оскаржити будь-яке рішення будь-яких зборів чи наглядової ради тільки через наявність у нього статусу акціонера без обґрунтування, чим саме оспоруване ним рішення органу управління акціонерного товариства порушує його права та/або законні інтереси. При цьому посилання позивача (акціонера) для обґрунтування позовних вимог про визнання недійсними рішень наглядової ради та/або загальних зборів акціонерів на порушення його корпоративних прав на участь в управлінні товариством свідчить про загальний, абстрактний характер таких порушень. Такі посилання позивача є недостатніми для висновку про доведеність факту порушення його прав та/або інтересів спірними рішеннями. Наведене також узгоджується з висновками ВС, викладеними у постановках від 10.11.2021 у справі № 924/881/20 та від 15.06.2022 у справі № 910/6685/21.

Крім того, КГС ВС зауважив, що у постанові ВС від 10.11.2021 у справі № 924/881/20 зазначено, що з метою отримання судового захисту шляхом визнання недійсними саме рішень наглядової ради та/або рішень загальних зборів акціонер не може абстрактно та загально посилатися на порушення свого права на участь в управлінні, а має обґрунтувати конкретне несправедливе обмеження (порушення) його безпосередніх прав чи інтересів прийнятими рішеннями, що оскаржуються, а також співмірність обраного способу захисту (відновлення становища, яке існувало до прийняття оскаржуваного рішення) зі стверджуваним порушенням. Оскаржувані рішення органів управління акціонерного товариства можуть бути визнані недійсними лише у разі, якщо вони прямо (а не опосередковано чи потенційно) впливають на права чи законні інтереси акціонера та порушують їх та за умови, що буде дотримано справедливий баланс між індивідуальними та загальними інтересами, що залежить від всіх обставин у кожному окремому випадку. При цьому

позивач повинен довести, що існує безпосередній зв'язок між стверджуваним порушенням та прийнятими оскаржуваними ним рішеннями органів управління акціонерного товариства.

За висновками КГС ВС у цьому разі суди попередніх інстанцій наведеного не врахували, відповідних обставин не перевірили, а отже передчасно дійшли висновку про задоволення позовних вимог ОСОБА\_2.

Наведене стало однією з підстав для часткового задоволення касаційної скарги ФДМУ, скасування рішень попередніх судових інстанцій в частині задоволення позову ОСОБА\_2 як третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги на предмет спору, та передачі справи в цій частині на новий розгляд до місцевого господарського суду.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 17.05.2023 у справі № 908/3213/21 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111035929>.



### 3.2. Щодо обов'язку обслуговуючого кооперативу повідомляти асоційованого члена кооперативу про проведення загальних зборів

Те, що асоційовані члени кооперативу з правом дорадчого голосу не беруть участі у голосуванні, а їхній голос у результаті голосування не враховується, не означає, що кооператив не зобов'язаний їх повідомляти про дату, місце і час проведення та про порядок денний загальних зборів членів кооперативу. Належне повідомлення учасника кооперативу про проведення загальних зборів має на меті сприяння реалізації права дорадчого голосу. Інакше відбувається обмеження прав асоційованого члена на можливість щонайменше донести свою позицію, що не може і не повинно визнаватися формальним порушенням

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ОК «ЖБК «Вільямс» у справі за позовом ОСОБА\_1 до ОК «ЖБК «Вільямс» про визнання недійсними та скасування рішень загальних зборів.

#### ОБСТАВИНИ СПРАВИ

25 вересня 2018 року між ОК «ЖБК «Вільямс» (кооператив) та ОСОБА\_1 (асоційований член) було укладено персональний меморандум асоційованого члена кооперативу № В/3389010392 (далі – персональний меморандум), відповідно до умов пункту 2.1 якого цей персональний меморандум складений між асоційованим членом і кооперативом з метою визначення умов та порядку реалізації майнових і немайнових правовідносин, що виникають між асоційованим членом і кооперативом з приводу: набуття та припинення асоційованого членства у кооперативі; виконання асоційованим членом своїх зобов'язань перед кооперативом щодо сплати (внесення) вступного внеску, паю та отриманням асоційованим членом свого паю в майновому вигляді; виконання асоційованим членом своїх зобов'язань відповідно до статуту кооперативу; виконання кооперативом своїх зобов'язань перед асоційованим членом щодо повернення йому його паю в майновому вигляді; виконання кооперативом своїх зобов'язань відповідно до статуту перед асоційованим членом.

Згідно з пунктами 5.1, 5.2 персонального меморандуму розмір та порядок сплати паю або його частин визначається інструктивною декларацією. Асоційований член зобов'язується своєчасно та в повному обсязі сплачувати пай (частини паю) в порядку, передбаченому інструктивною декларацією, у безготівковій формі в національній валюті України.

У пункті 5.8 персонального меморандуму визначено умови та порядок зміни розміру паю або його частини.

25 вересня 2018 року до персонального меморандуму між сторонами була укладена інструктивна декларація № В/2-6/4/12-П, згідно з якою ОСОБА\_1 зобов'язувалася у строк до 15.12.2020 сплатити кошти у загальному розмірі 13 359 доларів США в гривневому еквіваленті за курсом Національного банку України, встановленим на дату платежу, за відповідний об'єкт нерухомості.

ОСОБА\_1 повністю сплатила розмір паю, передбачений зазначеною інструктивною декларацією. Тож відповідно до посвідчення від 27.09.2018 б/н ОСОБА\_1 є асоційованим членом ОК «ЖБК «Вільямс».

Надалі рішенням загальних зборів членів ОК «ЖБК «Вільямс», оформленим протоколом від 17.01.2022 б/н, зокрема, було вирішено встановити цільовий членський внесок фінансової участі у видатках кооперативу, який сплачується виключно асоційованими членами ОК «ЖБК «Вільямс», з якими складені та діють персональні меморандуми та фінансова участь яких значно менша за участь інших асоційованих членів обслуговуючого кооперативу, а також встановити, що такий внесок сплачується у розмірі, порядку та строки, визначені окремими адресними рішеннями загальних зборів членів кооперативу, і неповне та/або несвоєчасне його внесення або відмова асоційованого члена від його сплати є підставою для припинення його членства (виключення) такого асоційованого члена в кооперативі відповідно до статуту.

Рішенням загальних зборів членів ОК «ЖБК «Вільямс», оформленим протоколом від 21.01.2022 б/н, серед іншого було вирішено встановити асоційованому члену цього кооперативу – ОСОБА\_1 цільовий членський внесок фінансової участі у видатках кооперативу та зобов'язати ОСОБА\_1 сплатити до кооперативу відповідача внесок з такими параметрами: розмір – 213 132,85 грн, строк сплати – до 04.02.2022, порядок сплати – у безготівковому порядку на відповідний поточний рахунок кооперативу з визначеним призначенням платежу.

В адресованій ОСОБА\_1 вимозі – повідомленні від 21.01.2022 № 8 відповідач повідомив про прийняття рішення загальних зборів членів ОК «ЖБК «Вільямс», оформленого протоколом від 21.01.2022 б/н, яким встановлено позивачу зазначений внесок та зобов'язано сплатити його у зазначеному розмірі у відповідний строк. Крім того, позивача було попереджено про те, що неповне або несвоєчасне внесення цього внеску на рахунок кооперативу, як і відмова від його сплати, є підставами для припинення членства ОСОБА\_1 в кооперативі.

Звертаючись до суду з позовом про визнання недійсними та скасування рішень загальних зборів членів ОК «ЖБК «Вільямс» від 17.01.2022 та від 21.01.2022, ОСОБА\_1 зазначила, що її не було повідомлено про проведення цих зборів, рішення на них

прийняті за відсутності кворуму і вони протиправно змінюють істотні умови правовідносин, що склалися між сторонами, а саме умови, на яких позивачем було придбано майновий пай.

Рішенням господарського суду в задоволенні цього позову було відмовлено.

Постановою господарського суду апеляційної інстанції рішення місцевого господарського суду в частині відмови у задоволенні позовної вимоги про визнання недійсним рішення загальних зборів від 21.01.2022 скасовано, в цій частині позов задоволено, в частині розподілу судових витрат рішення змінено, у решті – залишено без змін.

### ОЦІНКА СУДУ

Норма статті 15 Закону України «Про кооперацію» застосовується до порядку повідомлення асоційованого члена обслуговуючого кооперативу. Неповідомлення асоційованого члена про проведення загальних зборів, на яких прийняті рішення щодо його обов'язків, є порушенням його прав і має наслідком визнання недійсними таких рішень.

КГС ВС врахував, що, на відміну від статті 16 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію», стаття 15 Закону України «Про кооперацію» прямо (буквально) не передбачає право асоційованого члена бути належно повідомленим про проведення загальних зборів.

За висновками КГС ВС, таке право впливає із суті іншого права – дорадчого голосу в кооперативі, значення якого розкрито у статті 1 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію», що застосовується за аналогією закону. Це право висловити на загальних зборах кооперативу свою думку з питань діяльності кооперативу та надати свої зауваження і пропозиції з питань порядку денного загальних зборів без права участі в голосуванні на таких загальних зборах.

Такому праву асоційованого члена кореспондуються обов'язок кооперативу повідомляти про проведення загальних зборів з тих питань, які стосуються безпосередньо асоційованого члена, особливо, якщо прийнятим рішенням встановлюються обов'язки для члена, невиконання яких матиме наслідком припинення його членства.

Те, що асоційовані члени кооперативу з правом дорадчого голосу не беруть участі у голосуванні, а їхній голос у результаті голосування не враховується, не означає, що кооператив не зобов'язаний їх повідомляти про дату, місце і час проведення та про порядок денний загальних зборів членів кооперативу. Належне повідомлення учасника кооперативу про проведення загальних зборів має на меті сприяння реалізації права дорадчого голосу. Інакше відбувається обмеження прав асоційованого члена на можливість щонайменше донести свою позицію, що не може і не повинно визнаватися формальним порушенням.

Зважаючи на викладене, КГС ВС відхилив доводи скаржника щодо відсутності у кооперативу такого обов'язку і непорушення прав позивача (асоційованого члену кооперативу) внаслідок неповідомлення його про проведення 21.01.2022 загальних зборів.

Суди попередніх інстанцій встановили, що відповідач не повідомляв позивача про проведення 21.01.2022 загальних зборів членів кооперативу та про порядок денний. При цьому оскаржуваним рішенням позивачу встановлено обов'язок додатково сплатити цільовий членський внесок фінансової участі та роз'яснено, що наслідком його несплати є припинення членства.

Отже, КГС ВС визнав законним та обґрунтованим висновок суду апеляційної інстанції про недійсність рішення загальних зборів від 21.01.2022 у зв'язку з порушенням процедури скликання зборів, унаслідок чого позивача як асоційованого члена кооперативу фактично було позбавлено права дорадчого голосу з питання, що безпосередньо його стосується.

З огляду на це КГС ВС залишив касаційну скаргу відповідача без задоволення, а постанову апеляційного господарського суду – без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 30.05.2023 у справі № 916/212/22 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111249353>.



### 3.3. Щодо складу учасників спору про захист права на частку у складеному капіталі фермерського господарства

Відповідачем за позовом щодо захисту права на частку у складеному капіталі фермерського господарства не може бути тільки фермерське господарство, оскільки внаслідок задоволення такого позову власник буде позбавлений своєї частки у складеному капіталі, а тому така особа має бути співвідповідачем, а не третьою особою без самостійних вимог

КГС ВС розгляну касаційну скаргу ОСОБА\_1 у справі за позовом ОСОБА\_1 до ОСОБА\_2 та ФГ «Підводний світ», за участю третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору, на стороні відповідача 1 – ОСОБА\_3 та ОСОБА\_4, про визначення розміру частки ОСОБА\_1 у статутному капіталі ФГ «Клава» (перейменованого на ФГ «Підводний світ») у розмірі 200,00 грн, що становить 100 %.

#### ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Відповідно до пунктів 3.1, 3.2 статуту ФГ «Клава», в редакції від 08.09.2020, засновником господарства є ОСОБА\_2, а членами господарства – ОСОБА\_5, ОСОБА\_6, ОСОБА\_7, ОСОБА\_1, ОСОБА\_8, ОСОБА\_9, ОСОБА\_10, ОСОБА\_11.

09 вересня 2020 року ОСОБА\_2, в інтересах якої на підставі довіреності діяла ОСОБА\_3, та ОСОБА\_1 уклали договір купівлі-продажу частки у складеному капіталі (далі – договір).

Предметом купівлі-продажу за цим договором була частка у складеному капіталі ФГ «Клава» у розмірі 200,00 гривень, що становить 100 % складеного капіталу (пункт 1.1 договору).



Відповідно до пунктів 5.3–5.7 договору продавець з моменту підписання договору зобов'язується виконати вимоги чинного законодавства України щодо підписання акта приймання-передавання частки.

Листом від 18.09.2020 б/н ФГ «Клава» повідомило ОСОБА\_1, що не вбачає підстав для підписання акта приймання-передавання частки у складеному капіталі господарства.

18 листопада 2020 року засновник ФГ «Клава» – ОСОБА\_2 прийняв рішення змінити найменування господарства на ФГ «Підводний світ», обрати його головою ОСОБА\_12, виключити зі складу підписантів ОСОБА\_3, виключити з членів господарства на підставі поданих ними заяв ОСОБА\_5, ОСОБА\_6, ОСОБА\_7, ОСОБА\_1, ОСОБА\_8, ОСОБА\_9, ОСОБА\_10, ОСОБА\_11, затвердити статут господарства в новій редакції.

Надалі ОСОБА\_2 (продавець) та ОСОБА\_4 (покупець) уклали договір купівлі-продажу частки у складеному (статутному капіталі) господарства від 11.12.2020, за умовами якого продавець передав, а покупець прийняв у власність частку у складеному (статутному) капіталі господарства в розмірі 100 % складеного (статутного) капіталу, вартістю 200,00 гривень.

Рішенням засновника – ОСОБА\_4 від 11.12.2020 № 8 попереднього засновника – ОСОБА\_2 виключено з членів (учасників) господарства, у зв'язку з відчуженням його майнових прав на зазначене господарство, внесено зміни до статуту щодо складу членів та розподілу складеного капіталу господарства шляхом виключення з нього відомостей про засновника – ОСОБА\_2, а також затверджено статут фермерського господарства у новій редакції.

Заявляючи позов у цій справі, ОСОБА\_1 мотивувала його тим, що між позивачем та ОСОБА\_2 було укладено договір купівлі-продажу 100 % частки складеного капіталу ФГ «Клава», проте на порушення умов договору частка не була передана ОСОБА\_1 (не було підписано акта приймання-передавання), у зв'язку з чим позивач не може зареєструвати своє право в реєстрі.

Рішенням господарського суду, залишеним без змін постановою господарського суду апеляційної інстанції, у задоволенні цього позову було відмовлено з підстав неналежного визначення позивачем суб'єктного складу позову.

### ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС виходив з того, що на сьогодні існує стала та послідовна судова практика ВП ВС щодо права позивача визначати відповідача (відповідачів), предмет та підстави позову. Відповідно до цієї практики визначення відповідачів, предмета та підстав спору є правом позивача, а встановлення належності відповідачів й обґрунтованості позову – обов'язком суду, який виконується під час розгляду справи.

У цій справі позивач звернувся до суду за захистом свого права на частку у складеному капіталі фермерського господарства, яку він, на його думку, набув шляхом укладення договору купівлі-продажу.

На момент звернення до суду з цим позовом визначений позивачем відповідач – ОСОБА\_2 не володіла часткою в складеному капіталі господарства. Тому

позов про визначення розміру частки подано не до тієї особи, яка повинна відповідати за таким позовом.

Крім того, КГС ВС зауважив, що відповідачем у таких позовах не може бути тільки фермерське господарство, оскільки внаслідок задоволення такого позову власник буде позбавлений своєї частки у складеному капіталі, а тому така особа має бути співвідповідачем, а не третьою особою без самостійних вимог.

При цьому, як встановлено судами попередніх інстанцій, 100 % частки у складеному капіталі господарства належить ОСОБА\_4, яка є третьою особою у справі. Тобто фактично спір щодо частки у фермерському господарстві існує між позивачем та третьою особою у справі.

Водночас відповідно до частин першої, другої статті 48 ГПК України суд першої інстанції має право за клопотанням позивача до закінчення підготовчого провадження, а в разі розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження – до початку першого судового засідання залучити до участі у ній співвідповідача. Якщо позов подано не до тієї особи, яка повинна відповідати за позовом, суд до закінчення підготовчого провадження, а в разі розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження – до початку першого судового засідання за клопотанням позивача замінює первісного відповідача належним відповідачем, не закриваючи провадження у справі.

У цьому разі позивач не заявляв клопотання про залучення до участі у справі співвідповідача або заміну неналежного відповідача.

Установивши, що позов пред'явлений до неналежного відповідача та немає визначених процесуальним законом підстав для заміни неналежного відповідача належним, суд відмовив у позові до такого відповідача.

Тож КГС ВС зазначив, що ухвалюючи рішення про відмову в задоволенні позову про визначення розміру частки у фермерському господарстві, суди попередніх інстанцій правильно виходили з того, що саме позивач визначає відповідача у справі і суд не має права зі своєї ініціативи залучати співвідповідача або замінювати неналежного відповідача належним. При цьому суд першої інстанції виконав свій обов'язок із встановлення належного відповідача під час розгляду справи.

Отже, суди попередніх інстанцій дійшли правильного висновку, що позов про визначення розміру частки пред'явлений до неналежного відповідача, оскільки ОСОБА\_2 на момент звернення з цим позовом до суду та розглядом справи не була власником частки в господарстві, що унеможлиблює задоволення відповідної позовної вимоги до нього.

З огляду на це КГС ВС залишив касаційну скаргу позивача без задоволення, а рішення місцевого господарського суду та постанову суду апеляційної інстанції – без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 09.05.2023 у справі № 912/3101/21 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110845803>.



### 3.4. Можливість залучення спадкоємця як правонаступника у разі відсутності у нього свідоцтва на спадщину

Відсутність у спадкоємиці свідоцтва про право на спадщину не спростовує обставини прийняття спадщини після смерті її чоловіка та набуття нею статусу правонаступника у матеріальних правовідносинах, зокрема у договорі купівлі-продажу частки у статутному капіталі ТОВ, оскільки відповідно до приписів чинного законодавства право на спадкування виникає у день відкриття спадщини, спадщина належить спадкоємцеві з часу відкриття спадщини незалежно від часу прийняття спадщини, а відсутність свідоцтва про право на спадщину не позбавляє спадкоємця права на спадщину

Якщо у справі заявлено вимогу про стягнення (витребування з володіння) частки у статутному капіталі, то у цьому разі майнове право на частку в силу його спірності не вимагало видачі свідоцтва про право на спадщину

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ОСОБА\_1 у справі за позовом ОСОБА\_2 ( правонаступниці ОСОБА\_3 ) до ОСОБА\_1 про стягнення 590 625,00 грн.

#### ОБСТАВИНИ СПРАВИ

ОСОБА\_3 звернулася до господарського суду з позовною заявою від 05.07.2021, в якій просила суд стягнути з ОСОБА\_1 частку у статутному капіталі ТОВ «Н Авто» у розмірі 590 625,00 грн, що становить 56,25 % статутного капіталу товариства.

Згаданий позов обґрунтовано тим, що 25.07.2018 між ОСОБА\_3 (продавець) та ОСОБА\_1 (покупець) було укладено договір купівлі-продажу корпоративних прав, відповідно до якого ОСОБА\_3 продала, а ОСОБА\_1 придбала, корпоративне право на належну ОСОБА\_3 частку статутного капіталу ТОВ «Н Авто» у розмірі 590 625,00 грн, що становить 56,25 % статутного капіталу товариства. Сторони склали акт приймання-передачі цієї частки, і надалі Департаментом з надання адміністративних послуг Миколаївської міської ради було зареєстровано зміну складу засновників ТОВ «Н Авто». Однак, як стверджував позивач, ОСОБА\_1 у встановлений договором строк не виконала свого обов'язку зі сплати вартості частки у статутному капіталі товариства. Від прийняття простроченого виконання зобов'язання позивач відмовився та звернувся до відповідача з вимогою про повернення частки у статутному капіталі ТОВ «Н Авто», проте зазначена вимога була повернута на адресу позивача у зв'язку із закінченням терміну зберігання.

Судами попередніх інстанцій встановлено, що позивач – ОСОБА\_3 помер, про що свідчить свідоцтво про смерть від 28.10.2021.

У довідці про склад спадкоємців від 05.10.2022 № 36/01-16 приватний нотаріус повідомив, що за заявою ОСОБА\_2 про прийняття спадщини від 16.11.2021, зареєстрованою в Книзі обліку і реєстрації спадкових справ № 100, заведено спадкову справу № 43/2021 до майна померлого – ОСОБА\_3. У названій довідці також зазначено, що ОСОБА\_2 є єдиною спадкоємицею за законом (стаття 1261 ЦК України) з правами успадкування всіх майнових та немайнових прав спадкодавця ОСОБА\_3, у тому числі права управляти, користуватися та розпоряджатися

немайновими правами, які виходять з правочинів, регламентують використання речей та майна, яке перебуває в користуванні та управлінні спадкодавця на момент його смерті.

Ухвалою місцевого господарського суду, залишеною без змін постановою суду апеляційної інстанції, поновлено зупинене до залучення правонаступника провадження у цій справі та залучено до участі у справі правонаступника ОСОБА\_3 – ОСОБА\_2.

### ОЦІНКА СУДУ

Правовідносини, щодо яких виник спір у цій справі, стосуються стягнення частки у статутному капіталі товариства внаслідок неналежного виконання договору купівлі-продажу, а отже допускають правонаступництво.

КГС ВС дійшов висновку, що процесуальна дієздатність ОСОБА\_3 до настання смерті вимагати стягнення (витребування з володіння) з ОСОБА\_1 на користь ОСОБА\_3 частки у статутному капіталі ТОВ «Н Авто» у розмірі 590 625,00 грн, що становить 56,25 % статутного капіталу цього товариства, яке є предметом спору у цій справі, належить ОСОБА\_2 з моменту відкриття спадщини після смерті її чоловіка як його правонаступниці за законом, якій перейшли всі майнові та немайнові права (зокрема і ті, які є спірними).

При цьому посилання скаржника на відсутність в ОСОБА\_2 свідоцтва про право на спадщину не спростовує обставини прийняття ОСОБА\_2 спадщини після смерті її чоловіка та набуття нею статусу правонаступника у матеріальних правовідносинах, зокрема в договорі купівлі-продажу частки від 25.07.2018, оскільки відповідно до приписів чинного цивільного законодавства право на спадкування виникає у день відкриття спадщини (частина третя статті 1223 ЦК України), спадщина належить спадкоємцеві з часу відкриття спадщини незалежно від часу прийняття спадщини (частина п'ята статті 1268 ЦК України), а відсутність свідоцтва про право на спадщину не позбавляє спадкоємця права на спадщину (частина третя статті 1296 ЦК України).

До того ж за обставин, які доводив позивач – ОСОБА\_3 на момент звернення з позовом (просив витребувати частку, яка вибула з його володіння), відсутність частки як об'єкта спадщини, на який може бути видано свідоцтво про спадщину, презюмується.

Водночас законодавство не обмежує право спадкоємців на оформлення свідоцтва певними строками. Спадкоємці, які прийняли спадщину, мають право звернутися із заявою про одержання свідоцтва у будь-який час після прийняття спадщини. Оформлення свідоцтва є правом, а не обов'язком спадкоємців. Факт неоформлення спадкових прав не тягне за собою втрату права на спадкове майно, якщо воно було прийнято у встановлений законом строк і встановленим законом способом, а лише обмежує його право на розпорядження спадщиною. Зазначена правова позиція викладена в постановках ВС від 28.03.2018 у справі № 903/565/16 та від 16.01.2019 у справі № 920/566/16.

Тож КГС ВС погодився з висновками судів попередніх інстанцій про необхідність залучити до участі у справі ОСОБА\_2 як процесуального правонаступника ОСОБА\_3.

Крім того, КГС ВС відхилив посилання ОСОБА\_1 на частину першу статті 1297 ЦК України, згідно з якою спадкоємець, який прийняв спадщину, у складі якої є майно та/або майнові права, які обтяжені, та/або нерухоме майно та інше майно, щодо якого здійснюється державна реєстрація, зобов'язаний звернутися до нотаріуса або в сільських населених пунктах – до уповноваженої на це посадової особи відповідного органу місцевого самоврядування за видачею йому свідоцтва про право на спадщину на таке майно.

Щодо цих доводів КГС ВС зазначив, що предметом спору у цій справі є вимога про стягнення (витребування з володіння) частки у статутному капіталі ТОВ «Н Авто», тобто майнове право на частку в силу його спірності не вимагало видачі свідоцтва про право на спадщину.

Отже, КГС ВС залишив касаційну скаргу ОСОБА\_1 без задоволення, а ухвалу місцевого господарського суду та постанову суду апеляційної інстанції – без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 19.05.2023 у справі № 915/1031/21 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111035935>.



### 3.5. Відповідальність директора товариства за правильність нарахування та виплату собі заробітної плати

Директор товариства на підставі частини п'ятої статті 65 ГК України, частин першої – третьої статті 8 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», а також положень статуту товариства несе відповідальність перед товариством за збитки, заподіяні товариству шляхом виплати собі заробітної плати в більшому розмірі, ніж це визначено штатним розписом

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ОСОБА\_1 у справі за позовом ТОВ «Діл центр» до ОСОБА\_1 про стягнення 264 468,52 грн збитків.

#### ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Рішенням єдиного учасника ТОВ «Діл центр» від 21.05.2020 № 4 з 22.05.2020 прийнято на посаду директора товариства ОСОБА\_1 з покладанням на неї права підпису документів від імені юридичної особи.

22.05.2020 ОСОБА\_1 видала наказ № 19-к про те, що вона приступає до виконання обов'язків директора товариства «з оплатою згідно штатного розпису».

Станом на зазначену дату в ТОВ «Діл центр» діяв штатний розпис, затверджений та введений в дію рішенням єдиного учасника товариства від 28.02.2020 № 3, згідно з яким у товаристві існувала посада директора з посадовим окладом 13 000 грн, а загальний місячний фонд заробітної плати становив 117 800 грн.

Після вступу на посаду директора ОСОБА\_1 наказом від 22.05.2020 № 16/2-шр/2020 затвердила та ввела у дію з 22.05.2020 новий штатний розпис товариства, у якому було встановлено місячний фонд заробітної плати у розмірі 182 800 грн. Зокрема, посадовий оклад директора збільшився з 13 000 грн до 32 000 грн.

Обґрунтовуючи заявлений у цій справі позов, позивач зазначив, що відповідач, перебуваючи на посаді директора ТОВ «Діл центр», нараховував та виплачував собі у період з травня 2020 року до моменту припинення трудових відносин з товариством (а саме до 28.09.2021) щомісячну винагороду (посадовий оклад) у необґрунтовано завищеному розмірі, що за зазначений період перевищив розмір такої винагороди, встановлений штатним розписом товариства, затвердженим рішенням єдиного учасника ТОВ «Діл центр» від 28.02.2020 № 3, на 264 468,52 грн.

Рішенням місцевого господарського суду, залишеним без змін постановою господарського суду апеляційної інстанції, позов задоволено, стягнуто з ОСОБА\_1 на користь ТОВ «Діл центр» 264 468,52 грн збитків.

### ОЦІНКА СУДУ

Відповідно до абзацу першого частини третьої статті 64 ГК України підприємство самостійно визначає свою організаційну структуру, встановлює чисельність працівників і штатний розпис.

Штатний розпис – це документ, що встановлює для даного підприємства, установи, організації структуру, штати і посадові оклади працівників. Штатний розпис містить назви посад, чисельність персоналу та оклади за кожною посадою.

Підприємство як юридична особа приватного права на власний розсуд складає та затверджує для себе штатний розпис, де самостійно визначає перелік посад та розмір окладів. Штатний розпис є внутрішнім документом підприємства, установи, організації, який у зведеному вигляді фіксує розподіл праці між працівниками, конкретизує перелік посад і професій, встановлює розмір основної заробітної плати щодо конкретної посади та розмір надбавок, якщо це передбачено положенням про оплату праці.

Штатний розпис – це локальний нормативно-правовий акт, тобто документ, яким у разі його затвердження зобов'язане керуватися підприємство у своїй діяльності.

Суди попередніх інстанцій встановили, що ОСОБА\_1 видала наказ про те, що вона приступає до виконання обов'язків директора ТОВ «Діл центр» «з оплатою згідно штатного розпису» і станом на цю дату діяв штатний розпис, затверджений та введений в дію рішенням єдиного учасника товариства від 28.02.2020 № 3, відповідно до якого в товаристві існувала посада директора з посадовим окладом 13 000 грн.

Ураховуючи це, КГС ВС погодився з висновком судів про те, що відповідач та позивач за взаємною згодою домовилися про розмір місячного посадового окладу директора товариства, який встановлено штатним розписом товариства.

Водночас КГС ВС зазначив, що відповідно до частини п'ятої статті 65 ГК України, частин першої – третьої статті 8 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», підпунктів 4.21, 4.24, 4.26 статуту позивача керівник підприємства без доручення діє від імені підприємства, представляє його інтереси в органах державної влади і органах місцевого самоврядування, інших організаціях, у відносинах з юридичними особами та громадянами, формує адміністрацію

підприємства і вирішує питання діяльності підприємства в межах та порядку, визначених установчими документами.

Бухгалтерський облік на підприємстві ведеться безперервно з дня реєстрації підприємства до його ліквідації.

Питання організації бухгалтерського обліку на підприємстві належать до компетенції його власника (власників) або уповноваженого органу (посадової особи) відповідно до законодавства та установчих документів.

Відповідальність за організацію бухгалтерського обліку та забезпечення фіксування фактів здійснення всіх господарських операцій у первинних документах, збереження оброблених документів, реєстрів і звітності протягом встановленого терміну, але не менше трьох років несе уповноважений орган (посадова особа), який здійснює керівництво підприємством, або власник відповідно до законодавства та установчих документів.

До компетенції директора позивача належить одноособове прийняття ним рішень з усіх питань, пов'язаних з поточною діяльністю товариства, крім питань, що належать до виключної компетенції загальних зборів товариства. Директор товариства: здійснює контроль за господарською діяльністю товариства; забезпечує виконання зобов'язань товариства перед фізичними та юридичними особами України; має право першого підпису фінансових та банківських документів, розпорядження рахунками товариства в усіх установах банків та їх філіях, відділеннях, які діють на території України.

Директор товариства несе відповідальність перед товариством за збитки, заподіяні товариству його винними діями або бездіяльністю.

Отже, у цьому разі директор товариства (ОСОБА\_1) на підставі частини п'ятої статті 65 ГК України, частин першої – третьої статті 8 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», а також підпунктів 4.21, 4.24, 4.26 статуту несе відповідальність за правильність нарахування та виплати заробітної плати.

Дійшовши такого висновку, КГС ВС залишив касаційну скаргу відповідача без задоволення, а судові рішення попередніх інстанцій про стягнення з нього збитків у відповідному розмірі – без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 17.05.2023 у справі № 914/3433/21 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110997919>.



## 4. Справи щодо земельних відносин та права власності

### 4.1. Недоведеність передбаченого частиною другою статті 651 ЦК України істотного порушення договору оренди земельної ділянки як підстави для його розірвання

З огляду на критерій «пропорційності», який відповідно до статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод передбачає необхідність дотримання справедливої рівноваги (балансу) між

інтересами держави (суспільства), пов'язаними з втручанням, та інтересами особи, яка так чи інакше страждає від втручання, недоведеність (поряд із виявленим порушенням орендарем умов договору) наявності завдання реальної шкоди іншій стороні договору, внаслідок чого орендодавця було б позбавлено можливості отримати очікуване при укладенні договору, свідчить про недоведеність істотності допущеного орендарем порушення умов договору оренди як підстави його розірвання згідно із частиною другою статті 651 ЦК України

КГС ВС розглянув касаційну скаргу заступника керівника Харківської обласної прокуратури у справі за позовом керівника Шевченківської окружної прокуратури міста Харкова в інтересах держави в особі Харківської міської ради до ПФ «Злагода» про розірвання договору оренди землі та зобов'язання повернути земельну ділянку.

### ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Відповідно до пункту 12 додатку 1 до рішення Харківської міської ради від 06.03.2006 № 51/06 «Про надання юридичним та фізичним особам земельних ділянок для будівництва (реконструкції) та подальшої експлуатації об'єктів» земельну ділянку площею 0,2541 га на вул. Культури (навпроти житлового будинку № 15) надано в оренду ПФ «Злагода» для будівництва культурно-ділового центру до 06.03.2008 (але не пізніше прийняття об'єкта в експлуатацію) та подальшої експлуатації об'єкта до 06.03.2056.

21.04.2006 між Харківською міською радою (орендодавець) та ПФ «Злагода» (орендар) укладено договір оренди землі, за умовами пунктів 1-3 якого орендодавець передав, а орендар прийняв у строкове платне користування земельну ділянку несільськогосподарського призначення загальною площею 0,2362 га – землі житлової та громадської забудови, яка розташована на вул. Культури (навпроти житлового будинку № 15) у м. Харкові. На земельній ділянці відсутні об'єкти нерухомого майна, а також інші об'єкти інфраструктури.

У пунктах 7, 8 договору оренди сторони погодили, що у випадку нездачі об'єктів в експлуатацію у встановлені в рішенні строки, а також неотримання дозволів на виконання будівельних робіт зазначене рішення втрачає чинність і договори оренди земельних ділянок підлягають розірванню в установленому порядку. Договір укладено строком: на період будівництва – до 06.03.2008 (але не пізніше прийняття об'єкта в експлуатацію), на період експлуатації – до 06.03.2056.

Надалі сторонами вносилися зміни до умов укладеного договору оренди. Зокрема, відповідно пункту 8 договору оренди в редакції додаткової угоди від 29.12.2016 цей договір було укладено строком: на період будівництва – до 31.12.2018 (але не пізніше прийняття об'єкта в експлуатацію), на період експлуатації – до 06.03.2056.

Як вбачається з листа Головного управління Державної податкової служби України в Харківській області, ПФ «Злагода» обліковується платником орендної плати за земельну ділянку та сплатило орендну плату за землю з юридичних осіб за 2019 – 2022 роки (станом на 31.10.2022), а тому розірвання договору оренди від 21.04.2006 призведе до зменшення надходження коштів до бюджету територіальної громади м. Харкова.



Водночас прокурор у заявленому позові зазначив, що Харківська міська рада, передаючи в оренду земельну ділянку, розраховувала не лише на своєчасне виконання орендарем своїх зобов'язань щодо своєчасної та в повному обсязі сплати орендної плати, а й на цільове використання земельної ділянки, її забудову і, як наслідок, поліпшення інфраструктури міста та подальше утримання цієї земельної ділянки в належному стані. Проте відповідач не виконав своїх договірних зобов'язань у частині здійснення будівництва культурно-ділового центру до 31.12.2018 на орендованій земельній ділянці, як це передбачено договором, що свідчить про порушення орендарем істотних умов договору оренди землі, наслідком чого має бути розірвання його в судовому порядку.

Рішенням місцевого господарського суду в задоволенні позову відмовлено повністю. Постановою господарського суду апеляційної інстанції зазначене рішення залишено без змін з інших мотивів.

### ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС погодився з висновком суду апеляційної інстанції про недоведеність передбаченого частиною другою статті 651 ЦК України істотного порушення договору оренди від 21.04.2006 як підстави для його розірвання.

Під час вирішення спору апеляційний суд правомірно виходив із встановлених обставин, які свідчать про те, що, незважаючи на неповне виконання ПФ «Злагода» умов договору оренди від 21.04.2006, зокрема в частині здачі культурно-ділового центру в експлуатацію в термін до 31.12.2018, що дійсно могло мати для позивача певний суспільний інтерес і бути одним із бажаних результатів, на який орган місцевого самоврядування початково розраховував під час укладення зазначеного договору, міська рада (орендодавець) висловила чітку позицію щодо недоцільності розірвання договору під час широкомасштабної воєнної агресії російської федерації на території України та перебування міста Харкова під постійними ворожими обстрілами з 24.02.2022, у зв'язку з тим, що наразі розірвання договору оренди землі неминуче призведе до втрати певної частини доходу бюджету місцевої територіальної громади, а також зважаючи на пріоритетність суспільного інтересу орендодавця в збереженні орендних відносин між сторонами з метою продовження отримання визначеного додатковою угодою від 29.12.2016 підвищеного розміру орендної плати, яка вноситься ПФ «Злагода» з 01.01.2018 та є важливим джерелом наповнення місцевого бюджету в період воєнного стану, що також свідчить про найраціональніше на цей час використання органом місцевого самоврядування орендованої земельної ділянки як джерела доходу місцевого бюджету.

Тож за таких обставин апеляційний суд, враховуючи критерій «пропорційності», який відповідно до статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод передбачає необхідність дотримання справедливої рівноваги (балансу) між інтересами держави (суспільства), пов'язаними з втручанням, та інтересами особи, яка так чи інакше страждає від втручання, дійшов висновку про недоведеність прокурором істотності допущеного відповідачем порушення умов договору оренди від 21.04.2006 як підстави його розірвання згідно із частиною другою статті 651 ЦК України. Адже саме у цьому разі прокурором

не доведено наявності поряд із виявленим порушенням відповідачем умов договору (відсутність здачі об'єкта в експлуатацію) завдання реальної шкоди іншій стороні договору (міській раді), внаслідок чого орендодавця було б позбавлено можливості отримати очікуване при укладенні договору.

Погоджуючись з наведеним, КГС ВС зауважив, що суд апеляційної інстанції, з урахуванням особливих фактичних обставин цієї справи, переглянув рішення місцевого господарського суду відповідно до висновку, викладеного в постановках КГС ВС від 24.10.2019 у справі № 905/799/18, від 06.10.2021 у справі № 910/7250/18 та від 22.12.2021 у справі № 910/237/21, на неврахуванні якого помилково наголошував скаржник.

Отже, з огляду на викладене КГС ВС залишив касаційну скаргу прокурора без задоволення, а оскаржувані судові рішення попередніх інстанцій – без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 30.05.2023 у справі № 922/1317/22 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111431410>.



## 5. Справи у спорах, що виникають із правочинів, зокрема договорів

### 5.1. Визнання виконаного/частково виконаного договору недійсним як спосіб захисту цивільних прав

Позовна вимога про визнання недійсним договору є належним способом захисту, який передбачено законом.

Разом із тим позовна вимога про визнання виконаного/частково виконаного правочину недійсним може бути ефективним способом захисту цивільних прав лише у разі, якщо вона поєднується з позовною вимогою про застосування наслідків недійсності правочину, зокрема, про стягнення коштів на користь позивача, витребування майна з володіння відповідача.

Окреме заявлення позовної вимоги про визнання виконаного/частково виконаного договору недійсним без вимоги про застосування наслідків його недійсності не є ефективним способом захисту, бо не призводить до поновлення майнових прав позивача.

Водночас, у випадку звернення прокурора в інтересах держави з позовом про визнання недійсним виконаного/частково виконаного договору про закупівлю без заявлення вимоги про застосування наслідків недійсності правочину, виключається як необхідність дослідження господарськими судами наслідків визнання договору недійсним для держави як позивача, так і необхідність з'ясування того, яким чином будуть відновлені права позивача, зокрема, обставин можливості проведення реституції, можливості проведення повторної закупівлі товару (робіт, послуг) у разі повернення відповідачем коштів, обов'язку відшкодування іншій стороні правочину вартості товару (робіт, послуг) чи збитків, оскільки обрання позивачем неефективного способу захисту своїх прав є самостійною підставою для відмови в позові

ОП КГС ВС розглянула касаційну скаргу заступника керівника Харківської обласної прокуратури у справі за позовом керівника Слов'янської місцевої прокуратури в інтересах держави в особі Східного офісу Держаудитслужби до Служби автомобільних доріг у Донецькій області та ТОВ «Інжинірингова компанія «Автомагістраль» про визнання недійсними рішень тендерного комітету та договору на виконання робіт.

### ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Через авторизований електронний майданчик на вебпорталі уповноваженого органу з питань закупівель (<https://prozorro.gov.ua>) 25.08.2020 Службою автодоріг у Донецькій області було оприлюднено оголошення про проведення відкритих торгів щодо предмета закупівлі: ГБН Г.1-218-182:2011 «Ремонт автомобільних доріг загального користування. Види ремонтів та переліки робіт: розроблення проєктної документації на капітальний ремонт автомобільної дороги загального користування державного значення Т 05-21 /М-03/ під'їзд до м. Святогірська на ділянці км 0+000 км 9+370 (ДК 021:2015: 71320000-7 Послуги з інженерного проектування. Індекс автомобільних доріг: Т-05-21 /М-03/ під'їзд до м. Святогірська); ідентифікатор № UA-2020-08-25-006392-а».

17 вересня 2020 року відбулося засідання тендерного комітету Служби автодоріг у Донецькій області, оформлене протоколами № 406, 407, на якому було прийнято рішення: 1) відхилити тендерну пропозицію учасника ТОВ «Інститут проектування інфраструктури транспорту» на закупівлю робіт; 2) визнати переможцем та укласти договір на закупівлю робіт з учасником ТОВ «Інжинірингова компанія «Автомагістраль».

Надалі, а саме 29.09.2020, між Службою автодоріг у Донецькій області (замовник) та ТОВ «Інжинірингова компанія «Автомагістраль» (підрядник) було укладено договір № 2-132, згідно з пунктом 1.1 якого підрядник зобов'язаний у порядку та на умовах, визначених цим договором, виконати роботи «ГБН Г.Я-218-182:2011 "Ремонт автомобільних доріг загального користування. Види ремонтів та переліки робіт: розроблення проєктної документації на капітальний ремонт автомобільної дороги загального користування державного значення Т-05-21/М-03/-під'їзд до м. Святогірська на ділянці км 0+000-км 9+370».

Зі змісту інформації, опублікованої на вебпорталі уповноваженого органу з питань закупівель (<https://prozorro.gov.ua>), вбачається, що укладений в результаті закупівлі договір № 2-132 є виконаним сторонами в повному обсязі.

Звертаючись з позовом про визнання недійсними зазначених рішень тендерного комітету та договору на виконання робіт, прокурор обґрунтував свої вимоги допущенням відповідачем – 1 численних порушень при проведенні торгів, за результатами яких переможцем було визначено ТОВ «Інжинірингова компанія «Автомагістраль».

Рішенням місцевого господарського суду, залишеним без змін постановою суду апеляційної інстанції, у задоволенні позову прокурора відмовлено повністю.

При цьому суд першої інстанції, зокрема, врахував викладений в постанові від 07.07.2021 у справі № 905/1562/20 висновок ВС про те, що на стадії, коли

укладений в результаті закупівлі договір є виконаним, вимога про визнання такого договору недійсним без вирішення судом питання про застосування правових наслідків такої недійсності не є ефективним способом захисту.

У свою чергу апеляційний господарський суд взяв до уваги викладений в постанові ОП КГС ВС від 03.12.2021 у справі № 906/1061/20 уточнюючий (у співвідношенні з постановою КГС ВС від 07.07.2021 у справі № 905/1562/20) висновок про те, що «позовна вимога про визнання недійсним виконаного договору без одночасного заявлення позовної вимоги про застосування наслідків недійсності правочину, передбачених статтею 216 ЦК України, є належним способом захисту, який передбачений законом. Водночас вирішуючи питання про можливість задоволення такого позову, суд, з урахуванням конкретних обставин справи має визначитися із ефективністю обраного позивачем способу захисту – визначити наслідки визнання договору недійсним для держави, в інтересах якої прокурором подано позов, з'ясувати, яким чином будуть відновлені права держави як позивача, зокрема можливість проведення двосторонньої реституції, можливість проведення повторної закупівлі товару (робіт, послуг) у разі повернення відповідачем коштів, необхідність відшкодувати іншій стороні правочину вартість товару (робіт, послуг) чи збитки. Разом із тим, вимога про застосування наслідків недійсності може бути заявлена як одночасно з вимогою про визнання правочину недійсним, так і у вигляді самостійної вимоги».

### ОЦІНКА СУДУ

ОП КГС ВС погодилася з висновком судів першої та апеляційної інстанцій щодо відмови в задоволенні позову та відхилила доводи скаржника щодо ефективності такого способу судового захисту, як визнання недійсним виконаного договору про закупівлю без одночасного заявлення позовної вимоги про застосування наслідків недійсності правочину, з огляду на таке.

Визнання правочину недійсним не з метою домогтися відновлення власного порушеного права (та/або інтересу) у спосіб реституції, що застосовується між сторонами такого правочину, а з метою створити підстави для подальшого звернення з іншим позовом або преюдиційну обставину чи доказ для іншого судового провадження суперечать завданням господарського (цивільного) судочинства, наведеним у частині першій статті 2 ГПК України (частині першій статті 2 ЦПК України). Аналогічні висновки сформульовано в пунктах 5.5–5.8, 5.12, 5.29 постанови ВП ВС від 21.09.2022 у справі № 908/976/19.

Водночас, фактично уточнюючи висновок, викладений в пункті 5.29 постанови від 21.09.2022 у справі № 908/976/19, ВП ВС в пункті 154 постанови від 01.03.2023 у справі № 522/22473/15-ц звернула увагу на те, що у разі якщо на виконання оспорюваного правочину товариством сплачено кошти або передано інше майно, то задоволення позовної вимоги про визнання оспорюваного правочину недійсним не призводить до ефективного захисту права, бо таке задоволення саме по собі не є підставою для повернення коштів або іншого майна. У таких випадках позовна вимога про визнання оспорюваного правочину недійсним може бути ефективним способом захисту, лише якщо вона поєднується з позовною вимогою про стягнення

коштів на користь товариства або про витребування майна з володіння відповідача (зокрема, на підставі частини першої статті 216, статті 387, частин першої, третьої статті 1212 ЦК України).

Отже, оскільки заступник керівника Харківської обласної прокуратури в поданій касаційній скарзі наголошував на неврахуванні судами попередніх інстанцій висновку щодо застосування положень статей 16, 215, 216 ЦК України (щодо належності та ефективності обраного позивачем способу судового захисту – визнання недійсним виконаного договору про закупівлю), викладеного в постанові ОП КГС ВС від 03.12.2021 у справі № 906/1061/20, а в основу оскаржуваної постанови апеляційним судом також покладено висновок щодо застосування норм статей 215, 216 ЦК України, наведений в зазначеній постанові ВС, то, враховуючи необхідність формування однакового підходу щодо застосування норм матеріального права (частини третьої статті 215, частин першої, другої статті 216 ЦК України), а також з огляду на те, що основною функцією ВС як найвищого суду у системі судоустрою є забезпечення сталості та єдності судової практики, ОП КГС ВС зазначила, що не вбачає підстав відступати від висновку, викладеного в раніше ухваленій постанові ОП КГС ВС від 03.12.2021 у справі № 906/1061/20 зі спору, що виник з подібних правовідносин здійснення публічної закупівлі, однак з урахуванням актуальних правових висновків, сформульованих в постанові ВП ВС від 21.09.2022 у справі № 908/976/19, від 01.03.2023 у справі № 522/22473/15-ц, вважає за необхідне уточнити зазначений висновок в аспекті ефективності визнання недійсним договору про закупівлю у випадку, коли вимогу про проведення двосторонньої реституції не було заявлено одночасно з вимогою про визнання правочину недійсним, сформулювавши свій висновок таким чином:

«Позовна вимога про визнання недійсним договору є належним способом захисту, який передбачено законом.

Разом із тим позовна вимога про визнання виконаного/частково виконаного правочину недійсним може бути ефективним способом захисту цивільних прав лише в разі, якщо вона поєднується з позовною вимогою про застосування наслідків недійсності правочину, зокрема, про стягнення коштів на користь позивача, витребування майна з володіння відповідача.

Окреме заявлення позовної вимоги про визнання виконаного/частково виконаного договору недійсним без вимоги про застосування наслідків його недійсності не є ефективним способом захисту, бо не призводить до поновлення майнових прав позивача.

Водночас, у випадку звернення прокурора в інтересах держави з позовом про визнання недійсним виконаного/частково виконаного договору про закупівлю без заявлення вимоги про застосування наслідків недійсності правочину, виключається як необхідність дослідження господарськими судами наслідків визнання договору недійсним для держави як позивача, так і необхідність з'ясування того, яким чином будуть відновлені права позивача, зокрема, обставин можливості проведення реституції, можливості проведення повторної закупівлі товару (робіт, послуг) у разі повернення відповідачем коштів, обов'язку відшкодування іншій стороні правочину

вартості товару (робіт, послуг) чи збитків, оскільки обрання позивачем неефективного способу захисту своїх прав є самостійною підставою для відмови в позові».

Крім того, ОП КГС ВС зауважила, що ВП ВС у пункті 104 постанови від 15.09.2022 у справі № 910/12525/20 висувала про те, що торги є правочином. Якщо вони завершуються оформленням договору купівлі-продажу, то оскаржити можна договір, а вимоги про визнання недійсними торгів (аукціону) та протоколу електронного аукціону не є належними та ефективними способами захисту.

З урахуванням наведеного, ОП КГС ВС дійшла висновку, що саме по собі визнання недійсним рішення тендерного комітету про визначення переможця відкритих торгів, яке вже було реалізоване та вичерпало свою дію виконанням, і визнання недійсним укладеного за наслідками торгів договору про закупівлю без одночасного стягнення коштів на користь держави в особі Держаудитслужби України чи Служби автодоріг у Донецькій області, не призведе до поновлення майнових прав держави, що свідчить про неефективність обраних прокурором способів захисту та наявність підстав для відмови в позові з мотивів, викладених в цій постанові, а саме з урахуванням вищевикладеного уточнюючого правового висновку (в співвідношенні з постановою ОП КГС ВС від 03.12.2021 у справі № 906/1061/20).

Отже, ОП КГС ВС касаційну скаргу заступника керівника Харківської обласної прокуратури залишила без задоволення, а рішення місцевого господарського суду та постанову суду апеляційної інстанції – без змін з мотивів, викладених в цій постанові ОП КГС ВС.

Детальніше з текстом постанови ОП КГС ВС від 26.05.2023 у справі № 905/77/21 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111384659>.



**5.2. Необхідність надання належної правової оцінки відповідності обставин, якими обґрунтовано позов, критеріям, визначеним частиною другою статті 652 ЦК України, для розірвання договору у зв'язку з істотною зміною обставин за рішенням суду**

Аналіз норм **статті 652 ЦК України** вказує на те, що закон пов'язує можливість внесення змін до договору та/або розірвання договору безпосередньо не з наявністю істотної зміни обставин, а з наявністю одночасно чотирьох умов, визначених частиною другою **статті 652 ЦК України**, при істотній зміні обставин.

КГС ВС розглянув касаційну скаргу Управління комунальної власності департаменту економічного розвитку Львівської міської ради (далі – Управління) у справі за позовом Управління, КНП «Львівське територіальне медичне об'єднання «Багатопрофільна клінічна лікарня інтенсивних методів лікування та швидкої медичної допомоги» до Установи благодійного фонду «Центр медичних інновацій» про розірвання договорів оренди та зобов'язання повернути об'єкти оренди.

### ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Між Управлінням (орендодавець) та Установою благодійного фонду «Центр медичних інновацій» (орендар) укладено договори оренди нерухомого майна

від 31.10.2013 № Л-88 48-13, від 29.12.2017 № Г-10840-17, від 16.11.2021 № Ш-12791-21 (А), об'єктами оренди за якими є нежитлові приміщення міської дитячої клінічної лікарні на вул. П. Орлика, 4 загальною площею (за трьома договорами) 1 846 б кв. м.

Балансоутримувачем об'єктів оренди за зазначеними договорами є КНП «Міська дитяча лікарня міста Львова», правонаступником якого є КНП «Львівське територіальне медичне об'єднання «Багатопрофільна клінічна лікарня інтенсивних методів лікування та швидкої медичної допомоги».

Надалі у зв'язку із введенням Указом Президента від 24.02.2022 № 64/2022 воєнного стану на всій території України із 05 год 30 хв 24.02.2022, який у подальшому було продовжено, виконавчим комітетом Львівської міської ради було прийнято рішення від 14.03.2022 № 164 «Про ефективне використання приміщень КНП «Львівське територіальне медичне об'єднання «Багатопрофільна клінічна лікарня інтенсивних методів лікування та швидкої медичної допомоги», яким призупинено дію відповідних договорів оренди.

Балансоутримувач звернувся з листом до орендодавця, у якому повідомив про необхідність розірвання цих договорів з підстав істотної зміни обставин, зазначивши про те, що з початку повномасштабної війни з російською федерацією лікарня зобов'язана здійснювати розміщення та лікування дітей сімей вимушених переселенців з регіонів, у яких активно ведуться бойові дії, кількість таких дітей постійно зростає і у відокремленому підрозділі «Лікарня Святого Миколая» КНП «1 територіально медичне об'єднання міста Львова» не вистачає місць для розміщення усіх дітей, які потребують медичної допомоги, що свідчить про критичну необхідність використання лікарнею переданих в оренду площ для забезпечення комфортних умов розміщення внутрішньо переміщених дітей під час лікування та реабілітації. У листі балансоутримувач також навів інформацію про кількість пролікованих та проконсультованих дітей, розмір переданих в оренду площ.

Управління 06.04.2022 звернулося до орендаря з листом, у якому запропонувало розірвати договори оренди з підстав істотної зміни обставин, зумовлених причинами, які орендар та балансоутримувач не могли передбачити в момент укладення таких договорів та усунути їх після виникнення.

У відповідь на це Установа благодійного фонду «Центр медичних інновацій» повідомила, що з початком військової агресії російської федерації проти України є оператором міжнародної благодійної програми в медичному та логістичному напрямку, про що поінформовані органи місцевої влади, і в цьому напрямку здійснюється надання медичної діагностичної та консультативної допомоги біженцям з районів ведення бойових дій та інших міст України. Тож з огляду на такі обставини наслідком реалізації пропозиції орендодавця щодо розірвання договорів стане порушення співвідношення інтересів сторін цих договорів, що позбавить зацікавлені сторони, в тому числі і Управління та балансоутримувача, того, на що вони розраховували при укладенні відповідних договорів. Також орендар зауважив, що у листі-пропозиції орендодавця про розірвання договорів оренди не наведено чотирьох умов, визначених у частині другій статті 652 ЦК України, настання

одночасно яких є підставою для дострокового розірвання договорів. Крім того, Установа благодійного фонду «Центр медичних інновацій» висловлювала готовність розглянути питання щодо співпраці з балансоутримувачем орендованих приміщень в частині вирішення питання про розміщення в цих приміщеннях внутрішньо переміщених осіб, а саме дітей та їх законних представників, які потребують довготривалої медичної допомоги, та декларувала бажання взяти участь у невідкладних програмах медичної допомоги, які ініційовані Львівською міською радою.

Ураховуючи викладене, позивачі звернулися до суду з позовом, обґрунтовуючи свої вимоги наявністю підстав, передбачених частиною другою статті 652 ЦК України, для розірвання договорів оренди та повернення об'єктів оренди балансоутримувачу.

Рішенням місцевого господарського суду, залишеним без змін постановою суду апеляційної інстанції, в задоволенні зазначеного позову відмовлено.

### ОЦІНКА СУДУ

Зі змісту статті 652 ЦК України випливає, що, укладаючи договір, сторони розраховують на його належне виконання і досягнення поставлених ним цілей. Проте під час виконання договору можуть виникати обставини, які не могли бути враховані сторонами при укладенні договору, але істотно впливають на інтереси однієї чи обох сторін.

Укладаючи договір та визнаючи його умови, сторони повинні розумно оцінювати ті обставини, за яких він буде виконуватися. Інтереси сторін можуть порушуватися будь-якою зміною обставин, що виникають під час виконання договору, проте лише істотна зміна обставин визнається підставою для вимоги про зміну договору. Зміна обставин вважається істотною тільки тоді, якщо вони змінилися настільки, що, якби сторони могли це передбачити, вони б не уклали договір або уклали б його на інших умовах.

Аналіз наведеної норми вказує на те, що закон пов'язує можливість внесення змін до договору та/або розірвання договору безпосередньо не з наявністю істотної зміни обставин, а з наявністю одночасно чотирьох умов, визначених частиною другою статті 652 ЦК України, при істотній зміні обставин.

КГС ВС зазначив, що, ухвалюючи в цій справі рішення про відмову в задоволенні позовних вимог, суд першої інстанції, з яким погодився апеляційний суд, окрім наведеного, виходив з того, що позивачем – 1 не доведено наявності одночасно чотирьох умов, визначених частиною другою статті 652 ЦК України, відповідно до яких укладений між сторонами договір може бути змінений за рішенням суду.

Проте, зосередившись виключно на доводах та доказах відповідача щодо забезпечення ним надання послуг медичного характеру в орендованих приміщеннях лікарні, зокрема організації гуманітарної діяльності з надання медичних, консультативних та діагностичних послуг населенню, в тому числі дітям, відповідно до мети створення та статутних завдань, суди попередніх інстанцій не надали належної правової оцінки доводам позивачів щодо наявності у них порушених прав та законних інтересів у спірних правовідносинах з урахуванням їх повноважень



(правомочностей), визначених Львівською міською радою, та необхідності надання медичної допомоги дітям сімей вимушених переселенців згідно з повноваженнями, покладеними на позивача – 2, у тому числі рішенням виконавчого комітету Львівської міської ради від 14.03.2022 № 164, а також не дослідили, чи вплинула військова агресія російської федерації на зміну обставин (необхідність у використанні всіх приміщень лікарні для надання невідкладної медичної допомоги та лікування дітей, переміщених осіб, саме у закладі лікарні), які заінтересована сторона не могла передбачити в момент укладення спірних договорів, та чи можуть бути усунуті такі обставини після їх виникнення без залучення спірних орендованих приміщень за рахунок інших приміщень та яких саме.

Тож, за висновками КГС ВС, суди попередніх інстанцій, відхиляючи наявність одночасно чотирьох умов, передбачених у частині другій статті 652 ЦК України, як обов'язкових для розірвання договору, припустилися помилкового тлумачення змісту цих умов, а також належним чином не дослідили наявності обставин, на які посилаються позивачі, що свідчать про існування зазначених у статті 652 ЦК України умов. У зв'язку з цим суди неправильно застосували приписи названої норми матеріального права.

Отже, суди попередніх інстанцій дійшли передчасного висновку про відсутність підстав для задоволення позову про розірвання договорів оренди комунального майна та його повернення, що свідчить про неправильне застосування частини третьої статті 291 ГК України, частини другої статті 652 ЦК України, частини другої статті 24, частини першої статті 25 Закону України «Про оренду державного та комунального майна».

З огляду на це КГС ВС скасував рішення місцевого господарського суду, постанову апеляційного господарського суду та передав справу на новий розгляд до суду першої інстанції.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 17.05.2023 у справі № 914/865/22 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111249311>.



## 6. Справи у інших спорах, що виникають із господарських правовідносин

### 6.1. Підстави списання заборгованості підприємств оборонно-промислового комплексу

Системне тлумачення статті 2 Закону України «Про деякі питання заборгованості підприємств оборонно-промислового комплексу – учасників Державного концерну "Укроборонпром" та забезпечення їх стабільного розвитку» свідчить, що заборгованість підприємств оборонно-промислового комплексу (у тому числі встановлена судовими рішеннями та реструктуризована) за природний газ, електричну та теплову енергію, водопостачання та водовідведення, яка виникла станом на 01 вересня 2012 року і не сплачена на дату набрання чинності цим Законом, а також нараховані на цю заборгованість за такий самий період пеня,

штрафні та фінансові санкції (три відсотки річних та індекс інфляції) за вирахуванням судових витрат є списаними з дати підписання учасниками двостороннього акта звіряння та погодження його в разі потреби органом, уповноваженим управляти таким підприємством.

КГС ВС розглянув у межах справи про банкрутство касаційну скаргу ДП «Миколаївський суднобудівний завод» на постанову Південно-західного апеляційного господарського суду від 27.02.2023 та на ухвалу Господарського суду Миколаївської області від 08.02.2022 (в частині визнання грошових вимог АТ «Миколаївобленерго» до боржника) у справі за заявою боржника ДП «Миколаївський суднобудівний завод» про банкрутство.

### ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Товариство (суб'єкт господарювання, що здійснює постачання електричної енергії за регульованим тарифом) заявило у справі про банкрутство грошові вимоги до боржника (підприємства оборонно-промислового комплексу – учасника Державного концерну «Укроборонпром» (далі – ДК «Укроборонпром») на суму заборгованості за постачання електричної енергії, у тому числі заборгованості, що виникла станом на 01.09.2012.

Суд першої інстанції, з яким погодився апеляційний суд, визнав вимоги товариства в повному обсязі та відхилив посилання боржника на списання заборгованості у сумі 12 286 876,37 грн за актом звіряння взаємних розрахунків згідно з приписами статті 2 Закону України від 06.09.2012 № 5213-VI «Про деякі питання заборгованості підприємств оборонно-промислового комплексу – учасників Державного концерну «Укроборонпром» та забезпечення їх стабільного розвитку» (далі – Закон № 5213-VI), зазначивши про встановлення в іншій справі № 915/1787/18, що акт звірки всупереч вимогам зазначеної норми не був погоджений з ФДМУ.

Боржник оскаржив у касаційному порядку судові рішення першої та апеляційної інстанцій в частині визнання заборгованості на суму 12 286 876,37 грн, що утворилася до 01.09.2012. Він наголосив на відсутності висновку Верховного Суду щодо застосування статті 2 Закону № 5213-VI до розглянутих у цій справі правовідносин, коли, за твердженням боржника, на дату підписання сторонами акта звіряння заборгованості цей акт не підлягав погодженню органом, уповноваженим управляти товариством (суб'єктом господарювання, що здійснює постачання електричної енергії за регульованим тарифом), через розмір державної частки (прав, акцій тощо) у структурі власності цього суб'єкта господарювання, яка становить менш ніж 50 %.

### ОЦІНКА СУДУ

Системне тлумачення статті 2 Закону № 5213-VI свідчить, що заборгованість підприємств оборонно-промислового комплексу (в тому числі встановлена судовими рішеннями та реструктуризована) за природний газ, електричну та теплову енергію, водопостачання та водовідведення, яка виникла станом на 01 вересня 2012 року і не сплачена на дату набрання чинності цим Законом, а також нараховані на цю заборгованість за такий самий період пеня, штрафні та фінансові санкції (три

відсотки річних та індекс інфляції) за вирахуванням судових витрат є списаними з дати підписання учасниками двостороннього акта звіряння та погодження його в разі потреби органом, уповноваженим управляти таким підприємством.

Згідно зі статтями 45–47 КУзПБ господарський суд має належним чином дослідити сукупність поданих заявником доказів (договори, накладні, акти, судові рішення, якими вирішено відповідний спір тощо), перевірити їх, надати оцінку наявним у них невідповідностям та аргументам, запереченням щодо цих вимог та з'ясувати, чи є відповідні докази підставою для виникнення грошового зобов'язання у боржника.

Правовий аналіз грошових вимог кредитора має здійснюватися господарським судом з урахуванням сукупності усіх з'ясованих обставин справи та з наданням у судовому рішенні мотивованої правової оцінки обґрунтуванню кредиторських вимог, а також запереченням боржника, арбітражного керуючого, інших кредиторів проти їх визнання і доказам, поданим для обґрунтування таких заперечень.

Колегія суддів касаційної інстанції визнала передчасним і немотивованим застосування судами попередніх інстанцій у цій справі пункту 5 частини другої статті 2 Закону № 5213-V як підстави для відхилення доводів боржника про списання заборгованості за актом звіряння б/н від 26.12.2012 з причин непогодження цього акта ФДМУ, який є органом, уповноваженим управляти АТ «Миколаївобленерго».

Суди попередніх інстанцій помилково залишили поза увагою доводи скаржника про те, що на дату підписання сторонами акта звіряння заборгованості б/н від 26.12.2012 АТ «Миколаївобленерго» не належало до державного сектору економіки через неодноразові зміни у структурі власності товариства за рішеннями КМУ.

Так, зокрема, судами попередніх інстанцій не надано мотивованої оцінки доводам боржника про те, що після перетворення Державного підприємства «Миколаївобленерго» у державну енергопостачальну компанію відповідно до постанови КМУ від 22.06.2004 № 794 «Про утворення Національної акціонерної компанії «Енергетична компанія України» пакет акцій ВАТ ЕК «Миколаївенерго» у розмірі 70 % передано до статутного фонду НАК «Енергетична компанія України».

Надалі постановою КМУ від 11.05.2011 № 497 «Про передачу Фонду державного майна державних пакетів акцій енергогенеруючих та енергопостачальних підприємств» передбачено передачу ФДМУ лише 45 % державної частки статутного капіталу ПАТ «Миколаївобленерго».

В оскаржуваних судових рішеннях не було надано мотивованої оцінки усім цим обставинам та запереченням проти визнання кредиторських вимог у, а також факту непогодження АТ «Миколаївобленерго» акта звіряння з ФДМУ як достатньої підстави для відмови у реалізації ДП «Миколаївський суднобудівний завод» передбаченого законом права на списання заборгованості за електроенергію.

При цьому посилання в оскаржуваних рішеннях на преюдицію обставин зі справи № 915/1787/18 містить необґрунтовано широке тлумачення змісту цього правового інституту, адже суди попередніх інстанцій послалися на обставини, що не були належним чином з'ясовані судом, та врахували висновок суду у справі

№ 915/1787/18 про те, що ДП «Миколаївський суднобудівний завод» мусило самостійно погодити акт звіряння б/н від 26.12.2012 з ФДМУ, що не є ані мотивованим, ані таким, що не потребує доказування в розумінні частини четвертої статті 75 ГПК України.

Зазначене є наслідком нездійснення судами попередніх інстанцій належного правового аналізу обґрунтованості грошових вимог до боржника та заперечень проти їх визнання, а отже, свідчить про неповноту судового розгляду і необґрунтованість висновків судів щодо визнання в повному обсязі кредиторських вимог АТ «Миколаївобленерго».

Ураховуючи наведене, ВС погодився з доводами касаційної скарги ДП «Миколаївський суднобудівний завод» про те, що суди попередніх інстанцій не виконали повною мірою обов'язку, покладеного на суд відповідно до статей 1, 45 КУзПБ, статей 86, 236 ГПК України, що є достатньою підставою для скасування оскаржуваних рішень.

Оскільки у цій справі судами попередніх інстанцій не встановлено всієї сукупності фактичних обставин, від яких залежить правильне вирішення справи, а суд касаційної інстанції позбавлений такої змоги з огляду на його процесуальні повноваження (стаття 300 ГПК України), то ухвалення остаточного рішення у справі за результатами касаційного перегляду є неможливим, що зумовлює направлення справи на новий розгляд в частині грошових вимог АТ «Миколаївобленерго» до боржника.

КГС ВС касаційну скаргу ДП «Миколаївський суднобудівний завод» задовольнив частково; постанову апеляційного господарського суду від 27.02.2023 та ухвалу Господарського суду Миколаївської області від 08.02.2022 (в частині визнання грошових вимог АТ «Миколаївобленерго» до боржника) у справі № 915/1097/20 скасував повністю; справу № 915/1097/20 в частині розгляду грошових вимог АТ «Миколаївобленерго» до боржника передав на новий розгляд до Господарського суду Миколаївської області.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 04.05.2023 у справі № 915/1097/20 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111460146>.



### 6.2. Розгляд судом кредиторських вимог у разі ухилення ліквідаційної комісії від виконання цього обов'язку

Ухилення ліквідатора від розгляду кредиторських вимог та ліквідація юридичної особи за наявності незадоволених вимог кредитора є недотриманням процедури припинення такої особи, передбаченої статтями 110 та 111 ЦК України, що має наслідком порушення прав та законних інтересів кредитора, які мають бути захищені судом.

Варто розмежовувати юридичний факт ухилення від розгляду кредиторських вимог від факту відмови у їх визнанні, оскільки вони мають різні правові наслідки щодо можливості звернення кредитором до суду за захистом своїх прав.

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ПАТ «Київський суднобудівний-судноремонтний завод» у справі № 905/229/21 за позовом ПАТ «Київський суднобудівний-судноремонтний завод» до ТОВ «Тар Альянс» про зобов'язання вчинити певні дії.

### ОБСТАВИНИ СПРАВИ

ПАТ «Київський суднобудівний-судноремонтний завод» звернулося до Господарського суду Донецької області з позовом до ТОВ «Тар Альянс» про зобов'язання цього товариства в особі ліквідаційної комісії визнати у процедурі припинення кредиторські вимоги позивача. Обґрунтовуючи заявлені вимоги, позивач посилався на наявність обставин перебування відповідача у стані припинення за рішенням учасника згідно з положеннями ЦК України, звернення до нього із заявою про визнання кредиторських вимог ПАТ «Київський суднобудівний-судноремонтний завод» на суму 459 868,92 грн, а також ухилення ТОВ «Тар Альянс» від розгляду цієї заяви, що зумовило звернення позивача до суду з відповідним позовом у порядку частини третьої статті 112 ЦК України.

Рішенням Господарського суду Донецької області від 11.11.2021, залишеним без змін постановою Східного апеляційного господарського суду від 15.02.2023 у справі № 905/229/21, у задоволенні позову відмовлено.

### ОЦІНКА СУДУ

Правове регулювання процедури припинення юридичної особи шляхом ліквідації за рішенням її учасника спрямоване на досягнення справедливого балансу між правом такого учасника як власника майна володіти, користуватися та розпоряджатися своїм майном на власний розсуд і правом кредитора цієї юридичної особи, щодо якої прийнято рішення про її припинення, на задоволення своїх кредиторських (грошових) вимог. Тож настання наслідків у вигляді припинення юридичної особи шляхом добровільної ліквідації є можливим за умови дотримання учасником цієї особи та її ліквідаційною комісією (ліквідатором) добросовісної й послідовної поведінки, обумовленої положеннями цивільного законодавства, а також ustalеними звичаями ділового обороту та документообігу. Інша поведінка названих осіб суперечитиме таким засадам цивільного законодавства, як добросовісність у здійсненні відповідного права та недопустимість зловживання правом (пункт 6 частини першої статті 3, частина третя статті 13 ЦК України).

Ухилення ліквідатора від розгляду кредиторських вимог та ліквідація юридичної особи за наявності незадоволених вимог кредитора є недотриманням процедури припинення такої особи, передбаченої статтями 110 та 111 ЦК України, що має наслідком порушення прав та законних інтересів кредитора, які мають бути захищені судом.

У спірних правовідносинах варто розмежовувати юридичний факт ухилення ліквідаційною комісією (ліквідатором) від розгляду кредиторських вимог від факту відмови у їх визнанні, оскільки вони мають різні правові наслідки щодо можливості звернення кредитором до суду за захистом своїх прав.

Якщо вимоги кредитора не визнані ліквідаційною комісією (ліквідатором), а кредитор у місячний строк після одержання повідомлення про повну або часткову

відмову у визнанні його вимог не звертався до суду з позовом, такі вимоги вважаються погашеними згідно з частиною п'ятою статті 112 ЦК України. Причому такі наслідки стосуються випадків як своєчасного (в межах строку, визначеного учасниками юридичної особи, що прийняли рішення про її припинення), так і несвоєчасного звернення з кредиторськими вимогами.

У випадку ухилення ліквідаційною комісією (ліквідатором) від розгляду кредиторських вимог частина третя статті 112 ЦК України не виключає можливості розгляду судом таких вимог навіть у разі, якщо звернення кредитором до суду відбулося поза межами місячного строку, встановленого цією нормою (схожій позиції дотримується Верховний Суд у постанові від 10.05.2018 у справі №910/28502/14).

Якщо звернення з кредиторськими вимогами відбулося в межах строку, визначеного учасниками юридичної особи, що прийняли рішення про її припинення, однак ліквідаційна комісія (ліквідатор) ухилилася від розгляду цих вимог, то кредитор може захистити своє право шляхом звернення до суду з відповідним позовом до ліквідаційної комісії (ліквідатора) про зобов'язання визнати та включити до проміжного ліквідаційного балансу боржника кредиторських вимог. За тих самих обставин щодо своєчасного звернення, однак у випадку відмови ліквідаційної комісії (ліквідатора) у задоволенні кредиторських вимог, кредитор має право звернутися із зазначеним позовом до суду протягом місяця з дати, коли він дізнався або мав дізнатися про таку відмову (частина п'ята статті 105, частина восьма статті 111, частина третя статті 112 ЦК України).

Якщо звернення з кредиторськими вимогами відбулося поза межами строку, визначеного учасниками юридичної особи, що прийняли рішення про її припинення, то ліквідаційна комісія (ліквідатор) у випадку обґрунтованості таких вимог зобов'язана згідно із частиною четвертою статті 112 ЦК України їх погасити (задовольнити) з майна боржника, що залишилося після задоволення вимог кредиторів, заявлених своєчасно. У разі ухилення ліквідаційною комісією (ліквідатором) від розгляду таких вимог (поданих з пропуском зазначеного строку) кредитор може захистити своє право шляхом звернення до суду з відповідним позовом про зобов'язання ліквідаційної комісії (ліквідатора) визнати кредиторські вимоги та задовольнити їх з майна боржника, що залишилося після задоволення вимог кредиторів, заявлених своєчасно. За тих же обставин щодо пропуску строку звернення, однак у випадку відмови ліквідаційної комісії (ліквідатора) у задоволенні таких кредиторських вимог, кредитор має право звернутися із зазначеним позовом до суду протягом місяця з дати, коли він дізнався або мав дізнатися про таку відмову (частина п'ята статті 105, частина восьма статті 111, частина четверта статті 112 ЦК України).

Якщо звернення з кредиторськими вимогами відбулося поза межами строку, визначеного учасниками юридичної особи, що прийняли рішення про її припинення (у зв'язку із чим відбулося затвердження проміжного ліквідаційного балансу та задоволення своєчасно заявлених вимог кредиторів і після цього складення та затвердження ліквідаційного балансу), а майна боржника виявилось недостатньо

для повного чи часткового задоволення вимог цього кредитора, то такі вимоги вважаються погашеними згідно із частиною п'ятою статті 112 ЦК України.

В обох випадках (звернення з кредиторськими вимогами в межах та поза межами строку, визначеного учасниками юридичної особи, що прийняли рішення про її припинення), якщо у задоволенні кредиторських вимог за рішенням суду кредиторів відмовлено, такі вимоги вважаються погашеними відповідно до частини п'ятої статті 112 ЦК України.

Колегія суддів вважає частково обґрунтованими підстави касаційного оскарження та погоджується з тими доводами скаржника, які відповідають висновкам суду, наведеним у мотивувальній частині цієї постанови. Зважаючи на допущені судами порушення норм процесуального права щодо неповного дослідження наведених обставин та доказів у справі, а також урахуваючи обґрунтованість заявлених скаржником підстав касаційного оскарження, ВС дійшов висновку про задоволення касаційної скарги та скасування оскаржуваних судових рішень з направленням матеріалів цієї справи на новий розгляд до суду першої інстанції.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 10.05.2023 у справі № 905/229/21 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110997954>.



## 7. Процесуальні питання

7.1. Порядок вручення викликів, повідомлень та судових рішень іноземним юридичним особам, зокрема таким, які мають місцезнаходження у Польщі, наслідки невиконання позивачем вимог ухвали суду щодо перекладу документів

У разі якщо у відносинах України з іноземною державою діють одночасно і двосторонній, і багатосторонній міжнародні договори (один чи декілька) і в жодному з них не встановлено пріоритету застосування одного з них щодо одних і тих самих питань, під час вручення документів суд може керуватися процедурою вручення, передбаченою у будь-якому із цих договорів.

Для перекладу документів, які підлягають врученню в порядку Конвенції про вручення за кордоном судових та позасудових документів у цивільних або комерційних справах від 15.11.1965, суд з урахуванням обставин справи має право обрати один із варіантів: покласти на одну із сторін обов'язок з перекладу судових документів; самостійно залучити перекладача для перекладу судових документів відповідно до вимог цієї Конвенції.

Витрати на залучення перекладача покладаються зазвичай на позивача як на зацікавлену особу щодо вирішення справи по суті. Разом з тим, після ухвалення рішення у справі у разі задоволення позову вартість таких витрат стягується з відповідача в порядку ГПК України. Сторона, зокрема, не може покладатися виключно на статус міноритарного акціонера для зміни усталеного порядку несення судових витрат.

Невиконання позивачами вимог ухвали суду щодо перекладу документів унеможлиблює дотримання судом процедури вручення судових документів у визначені законодавством строки та є підставою для залишення позову без розгляду на підставі пункту 4 частини першої статті 226 ГПК України

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ОСОБА\_1 у справі за позовом ОСОБА\_2, ОСОБА\_1, ТОВ «Меридіан А» до АТ «КРЕДОБАНК», Bank Polski S.A., Warszawa Polska/ПКО Банк Польські С.А. (Польський акціонерний банк «Загальна Ощадна Каса»), Республіка Польща, м. Варшава про визнання недійсними правочинів.

### ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Позивачі звернулися до господарського суду з позовом про визнання недійсними правочинів щодо застосування процедури обов'язкового продажу (примусового викупу) належних їм на праві власності акцій АТ «КРЕДОБАНК» відповідно до публічної безвідкличної вимоги про придбання акцій в усіх власників акцій АТ «КРЕДОБАНК» від 05.03.2018.

Місцевий господарський суд відкрив провадження у справі за цим позовом.

Ухвалою господарського суду, залишеною без змін постановою суду апеляційної інстанції, провадження у справі було зупинено та зобов'язано позивачів до 01.07.2022 надати суду нотаріально засвідчений переклад на польську мову у трьох примірниках позовної заяви з додатками, ухвали суду про відкриття провадження у справі та цієї ухвали, судового доручення у вигляді прохання про вручення документів у цивільній справі та підтвердження про їх вручення. При цьому господарський суд попередив позивачів про те, що у разі ненадання суду без поважних причин у визначений строк документів, зазначених у пункті 3 ухвали, позов відповідно до пункту 4 частини першої статті 226 ГПК України буде залишено без розгляду.

Ураховуючи, що позивачі не виконали вимог ухвали суду щодо перекладу документів, які необхідно надіслати відповідачу – 2, і це унеможливило дотримання процедури вручення судових документів у визначені законодавством строки, господарський суд на підставі пункту 4 частини першої статті 226 ГПК України залишив позов ОСОБА\_2, ОСОБА\_1 та ТОВ «Меридіан А» без розгляду.

Постановою господарського суду апеляційної інстанції ухвалу місцевого господарського суду про залишення позову без розгляду залишено без змін.

### ОЦІНКА СУДУ

Порядок передачі судових та позасудових документів для вручення за кордоном та повідомлення у належній формі іноземних учасників судового процесу про час і місце розгляду справи регулюється Конвенцією про вручення за кордоном судових та позасудових документів у цивільних або комерційних справах від 15.11.1965 (далі – Конвенція).

Україна та Республіка Польща приєдналися до цієї Конвенції.

Також між державами діє двосторонній Договір про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах, підписаний Україною і Республікою Польща (ратифікований Постановою Верховної Ради України від 04.02.1994).



У разі якщо у відносинах України з іноземною державою діють одночасно і двосторонній, і багатосторонній міжнародні договори (один чи декілька) і в жодному з них не встановлено пріоритету застосування одного з них щодо одних і тих самих питань, під час вручення документів суд може керуватися процедурою вручення, передбаченою у будь-якому із цих договорів.

Договір між Україною та Республікою Польща не виключає застосування Конвенції.

Відповідно до усталеної судової практики (зокрема постанова ВС від 18.01.2022 у справі № 910/5257/21) судові документи можуть не відправлятися за кордон для вручення у разі, якщо іноземна юридична особа має представника на території України, призначеного відповідно до вимог ГПК України, або має офіційне представництво на території України.

Як установив суд першої інстанції у цій справі, відповідач – 2 не має представників чи зареєстрованих представництв на території України, що свідчить про необхідність відправлення йому судових документів за кордон.

Ухвала суду першої інстанції про відкриття провадження підлягала врученню всім учасникам справи, у тому числі відповідачу – 2 (нерезиденту), який має право бути ознайомленим зі змістом ухвали для того, щоб бути обізнаним про наявність позову до нього, рух справи, право подати відзив на позов, заяви чи клопотання.

Ураховуючи викладене, КГС ВС дійшов висновку, що вручення ухвали суду першої інстанції про відкриття провадження у справі, якою суд призначив підготовче засідання та встановив відповідачам строк у 15 календарних днів з дня отримання цієї ухвали для подання відзиву на позов, мало відбуватися відповідно до вимог Конвенції.

Водночас спосіб (канал) вручення судових документів обирається судом, який ухвалив відповідний документ.

З відомостей, що містяться на офіційному сайті Гаазької конвенції з міжнародного права, вбачається, що Республіка Польща вирішила приєднатися до Конвенції, заявивши, що вона виступає проти способів служби, зазначених у статтях 8 і 10, на її території.

За змістом статті 3 Конвенції орган влади чи судовий працівник, компетентний відповідно до права запитуючої держави, направляють центральному органу запитуваної держави прохання згідно з формуляром, що додається до цієї Конвенції, без потреби легалізації або виконання інших аналогічних формальностей. До прохання додається документ, що підлягає врученню, або його копія. Прохання і документ надаються в двох примірниках.

Тож, за висновками КГС ВС, з метою належного повідомлення відповідача – 2 про наявність та розгляд цієї справи необхідно звернутися до компетентного органу Республіки Польща з проханням про вручення Bank Polski S.A. судових документів, у зв'язку з чим суд першої інстанції і зобов'язав позивачів здійснити переклад відповідних документів.

Щодо доводів скаржника про те, що вимога щодо перекладу судових документів створює значний тягар для позивачів і порушує їх право на доступ

до суду, КГС ВС зазначив, що суд з урахуванням обставин справи має право обрати один із варіантів: покласти на одну із сторін обов'язок з перекладу судових документів; самостійно залучити перекладача для перекладу судових документів відповідно до вимог Конвенції.

При цьому суд відповідно до статті 125 ГПК України може: 1) стягнути витрати на залучення перекладача (здійснення перекладу документів для направлення відповідачеві-нерезиденту) із самого відповідача як забезпечення судових витрат; 2) зобов'язати відповідну сторону внести на депозитний рахунок суду попередньо визначену суму судових витрат.

Судова практика склалася так, що витрати на залучення перекладача покладаються зазвичай на позивача як на зацікавлену особу щодо вирішення справи по суті. Разом з тим, після ухвалення рішення у справі у разі задоволення позову вартість таких витрат стягується з відповідача в порядку ГПК України. Сторона не може покладатися виключно на статус міноритарного акціонера для зміни усталеного порядку несення судових витрат.

У цьому разі скаржник не надав доводів/доказів на підтвердження того, що покладення на позивачів витрат на залучення перекладача становить для них надмірний тягар. Зокрема, скаржник не надав відомостей про вартість послуг перекладача, недостатність доходів (прибутків) позивачів (їх неспівмірності із сумою витрат на переклад).

Доводи скаржника про можливість направлення відповідачу – 2 судових документів українською мовою КГС ВС відхилив, оскільки скаржник не довів, а суди не встановили, що нерезидент – відповідач – 2 (його працівники) володіють українською мовою, якою складена, зокрема, ухвала суду про відкриття провадження у справі, в тій мірі, що може забезпечити можливість правильно та у повному обсязі зрозуміти зміст таких документів з метою реалізації права на захист своїх інтересів.

Позаяк невиконання позивачами вимог ухвали суду щодо перекладу документів унеможливило дотримання судом процедури вручення судових документів у визначені законодавством строки, КГС ВС визнав обґрунтованим висновок господарського суд першої інстанції про залишення позову без розгляду.

З огляду на це КГС ВС залишив касаційну скаргу ОСОБА\_1 без задоволення, а ухвалу місцевого господарського суду та постанову суду апеляційної інстанції – без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 15.05.2023 у справі № 914/86/22 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110997915>.



**7.2. Забезпечення позову шляхом зупинення стягнення на підставі виконавчого напису нотаріуса та встановлення заборони на здійснення виконавчих дій у справі за позовом про визнання таким, що не підлягає виконанню, виконавчого напису**

Забезпечення позову шляхом зупинення стягнення на підставі оспорюваного виконавчого напису нотаріуса до вирішення спору по суті не призведе до обмеження прав відповідача та не завдасть йому шкоди чи збитків.

Захід забезпечення позову, який полягає у зупиненні стягнення на підставі виконавчого напису нотаріуса, не є тотожним з позовною вимогою про визнання виконавчого напису нотаріуса таким, що не підлягає виконанню, оскільки в цьому випадку до вирішення спору по суті про відповідність/невідповідність оспорюваного виконавчого напису вимогам закону лише зупиняється процедура виконання такого виконавчого напису з метою надання можливості позивачу захистити або поновити свої права в межах одного цього судового провадження без нових звернень до суду

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ТОВ «Енерготрейдинг» за заявою ТОВ «НВК «Нове обладнання паливно-енергетичного комплексу» про забезпечення позову у справі за позовом ТОВ «НВК «Нове обладнання паливно-енергетичного комплексу» до ТОВ «Енерготрейдинг», за участю третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору – приватного нотаріуса Київського міського нотаріального округу та приватного виконавця виконавчого округу міста Києва, про визнання виконавчого напису від 28.07.2022 таким, що не підлягає виконанню.

### ОБСТАВИНИ СПРАВИ

ТОВ «НВК «Нове обладнання паливно-енергетичного комплексу» звернулося до господарського суду з позовом про визнання виконавчого напису від 28.07.2022 таким, що не підлягає виконанню.

Позивач зазначив, що 27.07.2022 ТОВ «НВК «Нове обладнання паливно-енергетичного комплексу» отримало лист від приватного нотаріуса Київського міського нотаріального округу з вимогою від 13.07.2022 № 67/02-29 про здійснення платежу за векселем на суму 1 000 000,00 грн у зв'язку із заявою ТОВ «Енерготрейдинг» про здійснення протесту у неплатежі за простим векселем, який нібито видано позивачем.

ТОВ «НВК «Нове обладнання паливно-енергетичного комплексу» надіслало приватному нотаріусу відповідь на зазначену вимогу, в якій повідомило, що заперечує проти неї, оскільки не видавало ТОВ «Енерготрейдинг» відповідного векселя.

Після отримання листа від приватного виконавця виконавчого округу міста Києва з прийнятими в межах виконавчого провадження постановами та ознайомлення на сайті «Автоматизована система виконавчого провадження» із цим виконавчим провадженням позивачу стало відомо, що відповідне виконавче провадження розпочато за заявою ТОВ «Енерготрейдинг» про відкриття виконавчого провадження на підставі виконавчого напису, вчиненого приватним нотаріусом 28.07.2022, що зареєстрований у реєстрі за номером 587. Напис здійснено через протест у неплатежі за простим векселем, вчинений приватним нотаріусом 15.07.2022 за реєстровим номером 513, про стягнення з ТОВ «НВК «Нове обладнання паливно-енергетичного комплексу» за простим векселем АА 2856611 зі строком платежу – за пред'явленням, на суму – 1 000 000,00 грн, дата складання векселя – 19.07.2021.

Разом із позовною заявою ТОВ «НВК «Нове обладнання паливно-енергетичного комплексу» подало заяву про забезпечення позову, в якій позивач просив вжити заходи забезпечення позову шляхом зупинення стягнення на підставі оспорюваного виконавчого напису до набрання законної сили рішенням суду у цій справі.

Як стверджував заявник, невжиття цих заходів та фактичне стягнення з позивача коштів на підставі оспорюваного виконавчого напису призведе до неможливості ефективного захисту заявлених ним порушених прав у визначений законом спосіб, зумовить виникнення між сторонами інших спорів та неспівмірно збільшить тягар витрат на відновлення заявлених до захисту прав.

Ухвалою господарського суду, залишеною без змін постановою суду апеляційної інстанції, заяву позивача про забезпечення позову задоволено.

### ОЦІНКА СУДУ

При розгляді касаційної скарги перед ВС постали питання законності та обґрунтованості вжиття заходів забезпечення позову, що полягають у зупиненні стягнення на підставі виконавчого напису.

КГС ВС зазначив, що позивач просив зупинити стягнення, яке вже відбувається на підставі спірного виконавчого напису нотаріуса.

Позивач звернувся до суду з немайною позовною вимогою, а тому у випадку її задоволення судове рішення не вимагатиме примусового виконання. Ураховуючи вимоги статті 136 ГПК України, суд має досліджувати та застосовувати таку підставу вжиття заходів забезпечення позову, як достатньо обґрунтоване припущення, що невжиття таких заходів може істотно ускладнити чи унеможливити ефективний захист або поновлення порушених чи оспорюваних прав або інтересів позивача, за захистом яких він звернувся або має намір звернутися до суду.

У таких немайнових спорах має досліджуватися, чи не призведе невжиття заявленого заходу забезпечення позову до порушення вимоги щодо справедливого та ефективного захисту порушених прав, оскільки позивач не зможе їх захистити в межах одного цього судового провадження за його позовом без нових звернень до суду.

КГС ВС дійшов висновку, що з огляду на законодавчі приписи, встановлені обставини справи та вжиття приватним виконавцем дій на підставі виконавчого напису, який позивач оскаржив у судовому порядку шляхом подання позову про визнання його таким, що не підлягає виконанню, існує реальна загроза, що невжиття заходів забезпечення позову шляхом зупинення стягнення на підставі виконавчого напису може істотно ускладнити чи унеможливити ефективний захист або поновлення порушених прав позивача (у разі задоволення позову), за захистом яких він звернувся до суду.

Якщо до закінчення розгляду спору у цій справі приватний виконавець примусово стягне суму коштів або реалізує майно позивача в рахунок оплати боргу за простим векселем АА 2856611 від 19.07.2021, позивач не зможе захистити або поновити свої права в межах одного цього судового провадження без нових звернень до суду, що істотно ускладнить чи взагалі унеможливить поновлення

порушених чи оспорюваних прав або інтересів ТОВ «НВК «Нове обладнання паливно-енергетичного комплексу».

Крім того, звернення стягнення на майно позивача може призвести до протиправного позбавлення ТОВ «НВК «Нове обладнання паливно-енергетичного комплексу» права власності на майно у разі встановлення судом у цій справі обставин щодо неправомірності вчинення відповідного виконавчого напису.

Водночас запропонований позивачем захід забезпечення позову шляхом зупинення стягнення на підставі оспорюваного виконавчого напису нотаріуса до вирішення спору по суті не призведе до обмеження прав відповідача та не завдасть йому шкоди чи збитків.

До того ж захід забезпечення позову, який полягає у зупиненні стягнення на підставі виконавчого напису нотаріуса, не є тотожним з позовною вимогою про визнання виконавчого напису нотаріуса таким, що не підлягає виконанню, оскільки в цьому випадку до вирішення спору по суті про відповідність/невідповідність оспорюваного виконавчого напису вимогам закону лише зупиняється процедура виконання такого виконавчого напису з метою надання можливості позивачу захистити або поновити свої права в межах одного цього судового провадження без нових звернень до суду.

Ураховуючи викладене, КГС ВС вирішив у задоволенні касаційної скарги відповідача відмовити, а оскаржувані судові рішення попередніх інстанцій залишити без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 31.05.2023 у справі № 910/8291/22 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111310320>.



Огляд судової практики Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду (актуальна судова практика). Рішення, внесені до ЄДРСР, за період з 01.05.2023 до 31.05.2023 / Упоряд.: відділ аналітичної та правової роботи Касаційного господарського суду управління аналітичної допомоги касаційним судам та Великій Палаті Верховного Суду департаменту аналітичної та правової роботи Апарату Верховного Суду, судові палати Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду. Київ, 2023. – 61 с.

<sup>1</sup>**Застереження:** видання містить короткий огляд деяких судових рішень. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 [fb.com/supremecourt.ua](https://fb.com/supremecourt.ua)

 [t.me/supremecourtua](https://t.me/supremecourtua)

 [@supremecourt\\_ua](https://@supremecourt_ua)